

05

2008
ročník 60
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 147** _____ **Šedá literatura a její význam pro uživatele informačních služeb v ČR** > Petr Novák
- 149** _____ **Role veřejných knihoven v tvorbě prorodinného klimatu – 1.** > Bohumíra Jozífková
- 154** _____ **Hlučínská knihovna se dočkala** > Ludmila Rimlová
- 155** _____ **Knihovny pro všechny? – 1.**
> Zlata Houšková, Vladana Pillerová
- 159** _____ **Ohlédnutí za Březnem – měsícem internetu** > Jaroslav Winter
- 161** _____ **Noční setkání nejen s Christianem Andersenem opět úspěšné**
- 163** _____ **Vybrané překlady ze španělské a hispanoamerické literatury 2005–2007 – 1.** > Helena Zbudilová
- 168** _____ **JAK NA TO: Zákoník je také kniha Pojmenování knihovny podle významné osobnosti**
> Petra Koutná
- 169** _____ **Evropská digitální knihovna a autorské právo – 2.**
> Adéla Faladová
- 173** _____ **Je profese knihovníka úplně zastaralá? – 5. 33 důvodů proč jsou knihovny a knihovníci stále mimořádně důležití** > William Sherman
- 174** _____ **ZE ZAHRANIČÍ**
Historické knihovny národní (památkové) správy ve Velké Británii > Děvana Pavlíková
- 176** _____ **Z KNIHOVEN**
- 178** _____ **ZUZANA HELINSKY ODPOVÍDÁ (NEJEN) ZE ŠVÉDSKA**
- 179** _____ **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**
- 180** _____ **ZE SVĚTA**
_____ **ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR ANEB NÁROD SOBĚ II – 17.**
> Jaroslav Císař

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková
Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
tel.: 224 941 159
e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně), Ing. Aleš Brožek,
Ing. Jan Kaňka, PhDr. Šárka Kašpárková,
PhDr. Ladislav Kurka, PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Mika,
Mgr. Petra Miturová, Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
PaeDr. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá firma
ALL PRODUCTION, P.O. BOX 732, 111 21 Praha 1.

Call centrum:

tel.: 234 092 851, fax: 234 092 813

e-mail: ctenar@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu

PNS a.s. – drobný prodej.

Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvím poštovní přepravy Praha

čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,

dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L.K. PERMANENT, s.r.o.,

P.O. BOX 4, 834 14 Bratislava 34,

tel.: 004217/444 537 11, fax: 004217/443 733 11

Cena jednoho čísla 60 Sk, roční předplatné 660 Sk,

cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 440 Kč

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované
materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 5. 5. 2008

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > Grey literature and its importance for information service users
Petr Novák |147
- > The role played by public libraries in creating a family-friendly
atmosphere –1 *Bohumíra Jozífková* |149
- > Libraries for everybody? Czech National Library research
into library services for the disabled –1
Zlata Houšková, Vladana Pillerová |155
- > Looking back at March – Month of the Internet
Jaroslav Winter |159
- > Another successful night with Hans Christian Andersen
and others |161
- > Selected traslations from Spanish and Spanish
American literature 2005–2007 –1 *Helena Zbudilová* |163
- > HOW TO GO ABOUT IT: Statutes are books too
– How to proceed if you want to rename a library after a famous
native or some other prominent figure *Petra Koutná* |168
- > The European Digital Library and copyright – 2
Adéla Faladová |169
- > Is it old-fashioned to be a librarian?
- > Thirty-three reasons why libraries and librarians are still
extremely important – 5 *William Sherman* |173
- > FROM ABROAD: British National Trust historical libraries
Děvana Pavlíková |174
- > From the libraries |176
- > Regular features

AUS DEM INHALT

- > Graue Literatur und ihre Bedeutung für die Benutzer der
Informationsdienste in der TschR *Petr Novák* |147
- > Die Rolle der öffentlichen Bibliotheken in der Gestaltung
des Familienklimas – 1 *Bohumíra Jozífková* |149
- > Biliotheken für alle? – Untersuchung der Nationalbibliothek
der TschR, die den Diensten der Bibliotheken
für die Körperbehinderten gewidmet wurde – 1
Zlata Houšková, Vladana Pillerová |155
- > Rückblick hinter den März – dem Internetsmonat
Jaroslav Winter |159
- > Nachtbegegnung nicht nur mit Christian Andersen
war wieder erfolgreich |161
- > Ausgewählte Übersetzungen aus der spanischen und hispano-
amerikanischen Literatur 2005–2007 – 1 *Helena Zbudilová* |163
- > WIE DARAUf: Gesetzbuch ist auch ein Buch – Wie sollen wir
verfahren, wenn wir die Bibliothek nach einem berühmten
Gebürtiger oder anderer bedeutsamen Persönlichkeit
umbenennen wollen *Petra Koutná* |168
- > Europäische Digitalbibliothek und das Urheberrecht – 1
Adéla Faladová |169
- > Ist die Profession des Bibliothekars ganz veraltet? 33 Gründe
warum die Bibliotheken und Bibliothekare immer
außerordentlich wichtig sind – 5 *William Sherman* |173
- > AUS DEM AUSLAND: Historische Bibliotheken der National-
denkmalverwaltung in Großbritannien *Děvana Pavlíková* |174
- > Aus den Bibliotheken |176
- > Regelmäßige Spalten

Milí čtenáři, pojem *informační dálnice* běžně užíváme, když se například snažíme popsat či určitým způsobem zachytit podstatu internetu. Možná se z podobných pojmenování stalo už trochu klišé. Přesto je stále zajímavé se nad nimi občas zamyslet. Postupně se totiž mění to, jak takové metafory vnímáme, a co si s nimi spojujeme. Původní nekritické nadšení provázející při(e)jmání čehokoli, co nese přívlastek *informační*, už určitě ustupuje. Uvědomujeme si, že pozitivní vliv informačních technologií doprovázejí i negativní jevy, mezi něž řadíme informační šum, stres, zahlcení a další.

Při cestě po (informační) dálnici navíc lze narazit na různé překážky. Velmi často můžeme zjistit, že s její průjezdností to není tak snadné a na některé úseky si prostě musíme pořídit jakousi „dálniční známku“, abychom se dostali ke kvalitním informacím, které potřebujeme. Asi už tušíte kam mířím... V souladu s obálkou jsme totiž zvolili i téma květnového Čtenáře. Šedá literatura může být jedním příkladem z mnoha zdrojů, ke kterým z této „dálnice“ nevedou přímé odbočky. Uživatelé tedy musí trochu změnit směr a na dalším sjezdu zamířit třeba do knihovny. Protože právě ta by měla být neopomenutelnou zastávkou při „jíždě“ za informacemi.

V tomto čísle věnujeme pozornost internetu ještě jednou. Z ohlédnutí za *Březnem – měsícem internetu* vyplývá jeho bezesporu obrovský přínos pro handicapované občany. A jak jsou na tom knihovny se službami pro zdravotně znevýhodněné, se můžete dočíst v příspěvku o průzkumu, který realizovala Národní knihovna ČR. Zároveň nabízíme další zajímavou, tentokrát kvalitativní sondu do nitra knihoven, zaměřenou na jejich roli při tvorbě prorodinného klimatu.

Pokud jste navštívili letošní *Svět knihy Praha* a ještě na chvíli toužíte po literárním návratu k lásce a vášni, nabízíme pokračování seriálu o překladech španělské a hispanoamerické literatury.

Přeji vám příjemné čtení nejen Čtenáře

Lenka Šimková

P. S. Nedá se neprozradit, že tento úvodník vznikl na dálnici Praha–Kladno, při výskytu nenadálé překážky v jízdě.

☑ Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR a jeho Klub dětských knihoven vyhlásily druhý ročník soutěže **Kamarádka knihovna**, v níž se volí nejlepší knihovna pro děti. Knihovny se mohou do soutěže přihlásit do **konce května**. Bližší informace naleznete na adrese: <http://www.kamaradk knihovna.cz/>.

☑ Dne **10. 6. 2008** pořádá Sdružení knihoven ČR **18. akviziční seminář – akvizice deziderát a jejich získávání v antikvariátech**. Místem konání je Městská knihovna v Praze. Více na <http://www.stk.cz/Akce/Prehled.html>.

☑ Masarykova univerzita v Brně ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci a Vědeckou knihovnou v Olomouci organizuje 15. mezinárodní seminář **CASLIN 2008 – Znalostní technologie a budoucnost vyššího vzdělávání**. Seminář proběhne **15.–19. 6. 2008** v Blansku. Další podrobnosti o akci viz <http://alx.upol.cz/caslin2008/>.

NEUŠLO NÁM

☐ V pondělí 7. dubna 2008 vybrala mezinárodní porota nového laureáta osmého ročníku jediné mezinárodní literární ceny udělované v ČR – *Ceny Franze Kafky*. Letos se jejím nositelem stal český spisovatel Arnošt Lustig.

☐ V Památníku národního písemnictví proběhlo 9. dubna 2008 vyhlášení 15. ročníku ankety dětí, učitelů a knihovníků o nejoblíbenější dětskou knihu uplynulého roku *SUK 2007 – Čtete všichni*. Několik prvenství získaly knihy spisovatelky Aleny Ježkové. Ostatní výsledky si můžete prohlédnout na adrese http://www.npkk.cz/npkk/suk_cteme.php.

☐ Letošní ročník knižních cen *Magnesia Litera* má své vítěze. Dvakrát si v neděli 20. dubna v přímém televizním přenosu na ČT 2 zašel pro cenu autor a výtvarník Petr Nikl za knihu *Záhádky* (Kniha roku, Litera za knihu pro děti a mládež). Přehled dalších kategorií a jejich vítězů je na stránkách <http://www.magnesia-litera.cz/index2.php>.

☐ Více než 70 knihoven v celé České republice připravilo mnoho zajímavých akcí pro své uživatele ke *Světovému dni knihy a autorských práv*, který byl vyhlášen světovou organizací UNESCO na 23. dubna. Slaví se pravidelně od roku 1995 ve více než 100 zemích světa všech kontinentů.

Šedá literatura a její význam pro uživatele informačních služeb v ČR

Šedá literatura spadá nepochybně do okruhu zájmu knihoven všech typů a velikostí, rozhodli jsme se proto tento typ literatury přiblížit i ve Čtenáři. Autor příspěvku klade a zodpovídá v následujícím textu otázky, které se v této oblasti nabízejí. Státní technická knihovna v současnosti pracuje na projektu *úložiště*, které bude v národním rozměru zejména elektronickou šedou literaturu uchovávat a zpřístupňovat.

Co si můžeme představit pod pojmem „šedá literatura“? Proč šedá?

Šedá eminence, šedá kůra mozková, šedá ekonomika. Asi tři nejčastěji skloňované termíny v souvislosti s šedou barvou, která zde symbolizuje cosi v pozadí, něco na první pohled nepřilíš výrazného, ale svou funkcí, významem či dopadem velice důležitého. Takové jsou i dokumenty spadající do tzv. šedé literatury. Definice je velmi široká a neohraničená, navíc se s postupem času mění. Do 70. let 20. století se jednalo zejména o výzkumné a technické zprávy institucí (např. výzkumných ústavů), disertační práce a v menší míře další druhy vysokoškolských kvalifikačních prací a vládní dokumenty nepublikované oficiálními kanály. S nástupem informačních sítí v 80. a zejména 90. letech 20. století se začaly objevovat další zdroje – elektronické konference, newslettery, diskusní skupiny apod. Postupně se měnily i zvyklosti vědecké komunity, která začala sdílet ještě nevydané odborné články, někdy neúplné (nedokončené) ve formě preprintů. Tento zvyk se uchytil zejména u přírodních věd, tam, kde opravdu záleží na nejrychlejším předání informace. Se současným rozvojem internetu a jeho služeb pak nacházíme další a další formy šedé literatury – od osnov a sylabů přednášek doplněných o powerpointové prezentace, obsahů (některých) blogů až po formy do pojmu „literatura“ nezařaditelné – audio a video záznamy přednášek, definice virtuálních světů, zdrojové kódy programových komponent apod. Komerční sféra se přidává obsahem známým též jako firemní literatura – ročenky, výroční zprávy, katalogy aj.

Do šedé literatury nebývají řazeny dokumenty podléhající některému z režimů utajení, kde je množina možných uživatelů předem striktně vymezena.

Co existence šedé literatury znamená pro běžné knihovny – obecní, městské apod.? Ty mají spíše omezené možnosti jak se k dokumentům spadajícím do šedé literatury dostat...

I malé a menší knihovny mají zřízen přístup k internetu a personál knihovny může zajistit aspoň základní kurzy využívání informačních zdrojů, které internet nabízí. V ěře Googlu se zdá, že není problém „kdokoli najít cokoli“. Opak je však pravdou. Přestože existují instituce, jejichž informační politika je maximálně otevřená a zpřístupňují svoji produkci on-line, není to zdaleka pravidlem.

Význam regionálních, městských či školních knihoven spočívá v tom, že mohou své uživatele informovat i o tomto typu informačních zdrojů a podněcovat jejich užívání a zejména sledovat situaci v institucích v daném místě – tedy jak se svojí produkcí šedé literatury nakládají např. místní vysoké školy, úřady státní správy a samosprávy, organizace spadající do neziskového sektoru.

Má tedy i dnes, v době běžně dostupného internetu a dynamicky se rozvíjejících a měnících služeb a zvyklostí při práci s ním, smysl uvažovat nad systémy sledujícími produkci šedé literatury?

Je pravda, že systém, který by v celostátním rozsahu umožňoval shromažďovat a zpřístupňovat tento typ informačních pramenů zde doposud chybí. Pouhé výběrové umístění na internet či zpřístupnění v intranetu instituce neřeší vážné problémy, ke kterým může docházet v souvislosti např. s technologickým vývojem a zastaráváním datových formátů, počítačových aplikací a výpočetní techniky obecně. Dále nelze opomíjet výhody vyhledávání pomocí klíčových slov, heslářů, abstraktů.

Domnívám se, že část intelektuální produkce vysokých škol a výzkumných institucí může být v dohledné době ohrožena a právě knihovny by měly na tuto hrozbu reagovat, kromě dalších typů paměťových institucí jako jsou třeba archivy.

Jak vypadá možná reakce?

Zde bychom se měli inspirovat zeměmi, které si své produkce šedé literatury hledí, jako je Nizozemí, Velká Británie či Německo. Za nimi máme zpoždění, které se nyní snaží dohnat několik projektů. Podstatná část českých vysokých škol začala realizovat projekt *Národního registru vysokoškolských kvalifikačních prací*. Vedle vypracování technik a metodik sběru tohoto typu dokumentu ze zdrojových vysokých škol do centrálního úložiště je nutno vyřešit problém autorských práv a navazujících služeb zpřístupnění.

Státní technická knihovna pracuje na projektu *Národního úložiště šedé literatury*, jehož obsahem budou kromě vysokoškolských kvalifikačních prací též zprávy o výzkumných a vývojových projektech a technické zprávy.

Co takový systém nebo systémy přinesou běžnému uživateli?

Zde se musíme zamyslet, kdo je to běžný a neběžný uživatel. Vidím pozitivní dopady v šíření šedé literatury nejen pro vědce a výzkumníky, vysokoškolské studenty a učitele, ale např. i studenty a učitele středních škol. Moji generaci na gymnáziu nikdo cíleně neučil, jak se vytváří kvalifikační práce, jak vypadají různé druhy vědecké komunikace. I vysoké školy mají v tomto směru rezervy. Sféra publikování a šíření výsledků výzkumné a vývojové činnosti se mění právě s nárůstem nových technologií a s příchodem informačních systémů jako jsou úložiště např. aktivně měnící svůj obsah a nabízející v závislosti na něm různé služby. Existují koncepce popisující ekologii úložišť, kdy množství a rozsah vzájemně komunikujících služeb přesáhne určitou hranici a z pohledu zvenčí se může zdát, že se jedná o živoucí organismus.

Pozitivní dopady lze vidět i v případě institucí, kam zmínění uživatelé docházejí, kde studují, přednášejí a pracují. Další běžný uživatel – autor děl – jistě ocení nejen to, že výsledky jeho tvůrčí činnosti budou dostupné současným a dalším generacím, ale také, že jej podobný systém nebude obtěžovat byrokratickým omezením.

Jak může, nebo jak by měl knihovník zvyšovat efektivitu využívání zdrojů šedé literatury?

Pokud v dané knihovně probíhají kurzy pro veřejnost, ve kterých lze získat povědomí o práci s informačními zdroji, měla by být věnována pozornost i tomuto typu literatury a možnostem jejího získávání a využívání. Knihovníci a informační pracovníci by měli též sledovat dění v oblasti nových služeb a projektů v celostátním i regionálním rozměru. Určité druhy šedé literatury sbírá např. projekt *Webarchiv* Národní knihovny. Bibliografie českých disertací jsou součástí České národní bibliografie. Projekt *OpenSIGLE* zpřístupňuje bibliografické údaje dnes již nepracujícího evropského *Systému pro informace o šedé literatuře* včetně českého podílu apod.

Platí nějaká zvláštní pravidla při využívání šedé literatury?

Dokumenty šedé literatury jsou samozřejmě chráněny autorským zákonem. Při běžném užívání, např. jako zdroje pro odborný text, je tedy třeba dokument citovat podle obvyklých pravidel. Některé druhy pak podléhají smluvním závazkům výzkumných institucí a státních orgánů ke ko-

merčním firmám (např. financujícím výzkumnou či vývojovou činnost). Zde pak vzniká otázka, co a jak publikovat, aby nedošlo ke konfliktu s patentovou ochranou.

Specifické zákony mohou definovat zvláštní zacházení. U vysokoškolských kvalifikačních prací existuje povinnost vysoké školy zveřejnit vysokoškolskou kvalifikační práci, zároveň se jedná z hlediska zákona o archivnictví o archiválii. Ostatně informační politika je v tomto směru rozmanitá. Existují vysoké školy v ČR, které zpřístupní úplný text diplomky či disertace včetně posudků oponentů komukoli v elektronické podobě, oproti tomu existují školy, které tištěný výtisk předají k prezenčnímu půjčování do knihovny a omezí rozsah kopírování či jej zcela zakáží.

Kdo další může mít přínos z efektivního využívání šedé literatury?

Kromě uživatele informace – čtenáře – může být spokojen stát a daňový poplatník. Stát proto, že výsledky výzkumu a dalších aktivit, které financuje, budou v maximální možné míře dostupné a tím využitelné, což přináší nezanedbatelný ekonomický dopad. Daňového poplatníka zase zajímá, co je z jeho prostředků financováno. Fakt, že by výsledek výzkumu měl být veřejně dostupný, znamená pozitivní signál ve smyslu budování důvěry k části systému správy veřejných prostředků. A takový přínos je určitě neopomenutelný.

Otázka na závěr: může být i krásná literatura šedá?

Samozřejmě, že nejen prací a informační hodnotou živ je čtenář. Podobně jako vznikají audiovizuální díla volně sdílená k použití na internetu, vznikají takto i texty, které je možné označit jako literaturu krásnou – beletrie, poezie, povídky, pohádky, almanachy, sborníky, výběry. Ne vždy se jedná o díla vydávaná klasickou cestou v nakladatelství. I tato díla však mají (uměleckou) hodnotu a zaslouží si proto ochranu.

Role veřejných knihoven v tvorbě prorodinného klimatu

1.

KNIHOVNA A RODINA

Rodinné prostředí a knihy

Rodinné prostředí, kde se v domácí knihovně nachází spousta knih, a hlavně, kde je zvykem knihy také číst, velmi podporuje pozitivní vztah dětí k četbě – to je jeden ze závěrů sociologického šetření *Četba a čtenáři v ČR*, podpořený konkrétními daty. Rozsáhlý výzkum pro Ústav pro českou literaturu AV, v. v. i. ve spolupráci s Národní knihovnou prováděla agentura Dema, a. s., v minulém roce.

Šetření také zjistilo, že naprostá většina občanů České republiky (83 %) starších 15 let se řadí mezi čtenáře. Knihy se stávají jejich společníky hlavně proto, že je četba baví a chtějí se dovědět něco zajímavého. Získávají je nejčastěji koupí v knihkupectví, darem či vypůjčením od přátel a známých nebo ve veřejných knihovnách.

Veřejné knihovny

Průzkum v části, která se týkala veřejných knihoven, naznačil velký potenciál těchto institucí nejen ohledně jejich hlavního poslání (tj. půjčování knih a služeb s tím spojených), ale i pro roli, kterou jsou schopny sehrávat jako informačně osvětová centra ve městě/v obci. Proto se veřejné knihovny staly předmětem výzkumného zájmu rovněž v rámci projektu iniciativy *EQUAL Modelový program podpory sledování profesního a rodinného života* (MOPPS). Jeho cílem je v praxi ověřit možnost podmínek pro harmonizaci zájmů zaměstnání a rodiny. Pilotní realizace projektu probíhá v kraji Vysočina (více informací o projektu viz www.rovnesance.cz a www.dema-praha.cz, rubrika Region Vysočina).

Rozhovory uskutečněné prostřednictvím tazatelů ukázaly, že obrátit se na veřejné knihov-

ny bylo správné, neboť mají k tematice prorodinné politiky rozhodně co říci.

Typ průzkumu

Z metodického hlediska byl zvolen kvalitativní typ průzkumu a forma hloubkových individuálních rozhovorů, které svým charakterem nabízejí dostatečný prostor pro diskusi nad zvoleným tématem. Umožňují získat detailní pohled na specifické otázky a tímto způsobem přispívají k vytipování pozitivních a negativních aspektů, které mohou podmiňovat vytváření programů a aktivit určených pro rodiny a pro formování prorodinné politiky v obci/městě.

Oslovení knihoven

Při výběru dotazovaných osob bylo uplatněno vertikální hledisko, a to z důvodu potřeby zachytit názorové spektrum pracovníků knihoven na různých úrovních (od Národní knihovny přes knihovnu krajskou, okresní až po knihovny větších i menších obcí).

Vlastní rozhovory byly prováděny s knihovnicemi, které byly díky svému funkčnímu postavení nejen dostatečně kompetentní z hlediska znalosti chodu knihovny, ale jejich předností bylo i to, že se v lokalitě, ve které se nachází jejich knihovna, pohybují a žijí. Mohly tudíž nahlížet na její působení z širšího, nejen profesního úhlu.

Respondentky přistupovaly k rozhovorům odpovědně a velmi ochotně, i když se u některých otázek ukázalo, že se jedná o téma, které nejsou zvyklé s jinými subjekty než s těmi, které pocházejí z knihovnického prostředí, projednávat. Nemohou totiž prozít ve větší míře čerpat z programů určených speciálně rodinám s dětmi ve věku do 15 let (na což je dominantně zaměřen projekt EQUAL/MOPPS). To byl jeden z důvodů, proč se snažily stáčet téma rozhovorů tam, kde jsou si jistější (např. půjčování dětských knih, výstavy, programy pro seniory nebo počítačové kurzy). To sice s prorodinnou tematikou nepopíratelně souvisí, avšak pouze do určité míry, neboť se tyto aktivity obvykle soustřeďují jen na určité příslušníky rodiny (z hlediska věku, ekonomické aktivity apod.). Protože cílem průzkumu bylo odhalit prorodinné aspekty činnosti knihoven,

byl scénář rozhovoru zpracován tak, aby taková odbočení eliminoval.

Odpovědi respondentek potvrdily správnost výzkumného záměru. Týkaly se skutečně rodiny a toho, jak s ní spolupracovat a vtáhnout ji prostřednictvím knihovny do obecného dění.

Náhled knihoven na rodinu

Rozhovory s knihovnicemi potvrdily, že je problematika týkající se rodiny opravdu a nefalšovaně zajímavá. Dokázaly skloubit obecné a konkrétní informace a zasadit je do potřebného kontextu. Zřetelně se ukazovalo, že se mají ve svých názorech a deklarovaných postojích o co opřít. Mohou totiž vycházet z dlouhodobé praxe a reality běžného dne a dění, a také ze zkušeností s komunikací s dětskými i dospělými klienty nejrůznějšího věku, sociálního zájmu a povahových vlastností.

Stejně jako jiné cílové skupiny (zaměstnavatelé, starostové obcí, poskytovatelé služeb...) vidí rodinu jako základní stavební kámen společnosti. Na rozdíl od nich jsou však schopny mnohem detailněji popsat a zachytit to, jak silně se na člověku podepisuje rodinné prostředí, chování a vzájemné vztahy jednotlivých členů, tedy zázemí nejen materiální, ale především duchovní.

Jaké postavení by měla mít rodina

Dotazované zástupkyně knihoven se zcela shodují v přesvědčení, že rodina tvoří nejdůležitější článek státu a ze společenského hlediska by měla zaujímat prioritní postavení.

Podle diskutujících lze rodinu nepopíratelně považovat za základní stavební kámen společnosti. Tvůrce, nositele a budovatele jejích hodnot. Garanta vývoje dalších generací. Měla by být tmelícím prvkem, synonymem lásky, harmonie a zázemím pro každého jednotlivce (dětí i dospělých). Institucí, na kterou se mohou spolehnout a která je s nimi v každé situaci (reálné i podvědomě).

Z tohoto titulu by se měla těšit pozornosti a podpory státu i všech nestátních zařízení. Její nezastupitelnost by se měla promítat v rovině vizí, zákonů, konkrétních opatření i při vytváření příznivých podmínek pro všechny subjekty, které s rodinou spolupracují a pomáhají jí překonávat běžné i nestandardní překážky.

Jaké postavení má rodina ve skutečnosti

Názorová shoda je opět zřetelná. Převažuje mínění, že ve skutečnosti, i když to někdy není na první pohled patrné, je postavení rodin v naší společnosti horší, než by mělo být.

Respondentky podotýkají, že rodina stále není opravdovou prioritou. Její postavení je minimálně druhořadé. Stát ji bere jako přítěž, který ho stojí spoustu peněz. O podpoře se více mluví, než koná. Rodinám (hlavně těm s malými dětmi, s více dětmi, s pečovatelskou povinností k osobám handicapovaným, k seniorům ap.) chybí pocit, že jejich role je uznávaná a vyjadřovaná jasnou, adresnou a účinnou podporou, včas a koncepčně, nikoliv až poté, co spadnou do sociální sítě.

V rámci rozhovoru bylo poukazováno na dva aspekty. První se týká určité odlišnosti náhledu na fungování rodiny u venkovských obyvatel (kde se více uznává a praktikuje tradiční pojetí rodiny) a ve velkých městech (jejichž obyvatelé mohou daleko častěji než v malých sídlech existovat pod rouškou určité anonymity – to je také jeden z důvodů, proč někteří lidé odcházejí do města právě tehdy, když se jejich osobní život rozkládá).

Druhý aspekt odráží hodnotové preference. I když je dnešní svět poznamenán konzumním životem, respondentky na základě svých zkušeností s různými skupinami čtenářů a uživatelů služeb knihoven připomínají, že také existuje určitá vrstva mladých lidí, kteří nejsou primárně materiálně orientováni, kladou důraz na prostředí, ve kterém žijí, na mezilidské vztahy, tradice, pracovitost apod. V tomto duchu se snaží vychovávat i své děti.

Výchova k rodičovství

Když se debata stočila do oblasti výchovy, většina respondentek se svými slovy vracela na začátek rozhovoru, respektive umočovala tematiku společenského postavení rodiny a konstatování, že rodina je základem státu. Od jejího postavení, soudržnosti a fungování se odvíjí obrovské množství věcí následných. Co se děti naučí v rodině, nesou si s sebou dál. Výchova je tudíž zásadní věc, slovy knihovnic: „to nejzákladnější, co by měl každý člověk dostat do vlnky“.

Úloha vzdělání a informací

V otázce úlohy vzdělání a informací v kontextu s prorodinnou tematikou, měly všechny diskutující zcela jasno. Tyto aspekty podle nich zásadně podmiňují tvorbu hodnotového žebříčku, schopnosti a možnosti volby. Poskytují přehled o světě, umožňují vystoupení z izolace, samostatnost, lepší uplatnění ve společnosti i na trhu práce, vyšší sebevědomí, orientaci v různých problematice.

Všeobecnou shodu doplňuje každá druhá diskutující poznámkou, jejíž jádro inklinuje do oblasti, kterou se profesně zabývají. Konstatují, že vzdělávání nemusí mít pouze institucionální podobu (tj. školu, kurs). Lze využít nejen obrovské nabídky knižního fondu veřejných knihoven (což jedna respondentka konstatovala slovy „každá přečtená kniha rozšiřuje obzory“), ale i široké palety ostatních knihovnických služeb.

Ne každý si však umí nebo chce informace najít. Proto by se měla, podle knihovnic, pozornost ve větší míře upírat k výchovně osvětovým programům, které by nenásilnou cestou (dle jejich návrhů „formou diskuse, interaktivních programů, akcí pro rodiny, děti různého věku, vícegenerační rodiny ap.“) podporovaly pozitivní výchovně osvětové prvky, ukazovaly na různé stránky rodičovské výchovy a mezilidských vztahů a také na změny, ke kterým dochází a je třeba na ně reagovat.

Poté, co bylo nahlíženo na rodinu z obecnějšího hlediska, se rozhovor se zástupkyněmi knihoven stočil k tomu, co pro rodinu dělá nebo by mohla dělat veřejná knihovna, čím již přispívá nebo by chtěla přispět, jaké programy vytváří a na čem záleží jejich realizace.

Role knihoven

Téměř všechny diskutující (až na jednu) jsou přesvědčeny, že knihovny hrají při vytváření prorodinného klimatu důležitou roli, což opodstatňují tím, že fungují jako místa, kam se chodí nejen pro informace, ale která plní i sociální funkci, neboť se zde potkávají lidé různého věku, vzdělání i sociálního postavení. Bezbariérově se tu setkávají generace i skupiny, které by se běžně nesešly („z tohoto důvodu je také žádoucí vytvářet v knihovnách nese-

parovaná oddělení s možnostmi vzájemných kontaktů”).

Jde o místo nabízející společné trávení (rodinného) času, který není orientován materiálně. Knihovnu a její aktivity lze tedy nabídnout jako alternativu k rodinným víkendovým návštěvám nákupních center i některých (pseudo)zábavních podniků. Společná aktivita v kultivovaném prostředí ovšem klade na knihovnu určité nároky. Respondentky, vycházející z bohatých pracovních zkušeností, podotýkají, že „musí jít o atraktivní aktivity nebo jejich prezentace předkládané uživatelům ve vhodném čase – např. o sobotách, nedělích, prázdninách ap.“

Knihovna také poskytuje možnosti budování vztahu dětí/mládeže ke třetí generaci; pro ilustraci lze jmenovat např. „obousměrné předčítání nebo výuku v kurzech, kdy počítače učí mladí, jiné dovednosti senioři“ a k lidem zdravotně handicapovaným, „kteří zde využívají běžné služby nebo navštěvují speciální, pro ně připravované programy“. Význam uvedených aspektů spočívá v tom, že v atmosféře knihovny si dítě utváří svoji osobnost. Přichází sem za nějakým účelem, musí se tu o sebe postarat a určitým způsobem se i chovat. Je vedeno k samostatnosti, nikoliv však k bezradnosti. V případě potřeby se může poradit buď s někým z ostatních dětských či dospělých klientů, nebo se obrátit s požadavkem na odbornou pomoc – na personál knihovny.

Knihovna však na sociálním poli může nabídnout mnohem více. Jde o neutrální půdu, prostředí, které může fungovat jako smířící území. Diskutující připomínají, že knihovna nenahrazuje, nýbrž doplňuje výchovný proces, který musí mít základ v rodině a nadstavbu ve škole. Děti směřuje pouze obecně a nevidí do jejich vnitřních osudů. Některé problémy, s nimiž se děti musejí vyrovnávat, lze však definovat (nejen negativní jako šikana, rasismus, rozvodovost, drogy, alkohol, ale i tolerance k druhým, k seniorům, rodičům, sourozencům, životnímu prostředí apod.)

Třetina diskutujících říká, že by bylo možné pořádat tematické besedy, třeba s příkladem z knih pro děti, tak „aby si to děti samy v sobě srovnaly a mohly vyjadřovat názory, aniž by byly kontrolovány dospělými – rodiči, učiteli, vychova-

vateři“. Na informace z ukázkové knihy lze navázat další, podobně zaměřenou literaturou. Děti jsou zvědavé, mají zájem si knihy samy přečíst. Nutno poznamenat, že takový program na diskusní platformě by bylo optimální provázat se školou, s tím, co děti probírají, o čem se učí. Podle respondentek však „školy spíše berou, co je jim nabízeno, než aby samy přicházely s vlastními nápady a knihovnu využívaly jako mimoškolní, volnočasové, neutrální území, kde se snoubí zájmové a informační aktivity“.

Za zmínku stojí ještě názor jedné respondentky, podle níž by knihovny mohly být daleko významnější, než si ve většině případů uvědomují – „možností je mnoho, vyžadují však vždy vnitřní změnu chápání vlastního poslání ze strany knihoven – jako institucí vzdělávacích, kulturních, informačních, komunitních atd.“

Další pozitiva

Při hledání dalších pozitiv, kromě výše uvedeného působení knihoven na společenské proroďinné klima, se respondentky vskutku květnatě rozhovořily, a jak jedna poznamenala „dalo by se vyjmenovat téměř vše“. Souhrnně lze konstatovat, že podle sdělených názorů knihovny:

- nabízejí pozitivní trávení volného času,
- poskytují zdroj informací pro všechny: vzdělávání, informovanost, internet,
- dá se v nich sprátně, posedět, popovídat,
- hledat kořeny k lokalitě, regionu, kde žijí,
- učit se slušnému chování, toleranci k „jinakosti“,
- pomáhají rozvíjet estetické vnímání, kreativitu,
- podílejí se na výchově (interkulturní, environmentální, občanské ap.).

Dítě je zde schopno se osamostatnit, prohloubit dosavadní a navázat nová přátelství, seznámit se s internetem, naučit se orientaci a samozřejmě i vzdělávat se v mnoha oborech. Četba knih u dětí rozvíjí představivost, obrazotvornost, zlepšuje vyjadřovací schopnosti, zvyšuje povědomí o mnoha věcech, prohlubuje znalost jazyka (i cizího). Podle zkušeností knihovnic se stává, že dítě navštěvující knihovnu vzbudí zájem u dospělých, ovlivní jejich chování a přivede je do knihovny („což by patrně sami od sebe neudělali“).

Speciální akce pro rodiny

I když knihovny nabízejí celou řadu aktivit, zvláštní programové řady, cílené přímo pro rodiny s dětmi ve věku do 15 let, prozatím nevytvářejí. Ani se zatím běžně nesetkávají s iniciativou, která by v tomto duchu vzešla od jiných subjektů, např. od klubů maminek, obce, neziskových organizací ap., avšak „pokud by se tak stalo, určitě bychom se spolupráci nebránili“.

Rodiny se nyní mohou účastnit programů určených pro věkové nebo zájmové skupiny z řad jejich příslušníků (dětí i dospělých): „různé besedy, setkání se zajímavými lidmi, povídání o literatuře, cestování, hudbě, poslech hudby, humorné příběhy anebo aktivity spojené s výstavkami nebo oslavami tradičních svátků – Mikuláš, Vánoce, Velikonoce, výročí vzniku obce/města“.

Sem lze počítat i aktivity s cílem mezigeneračního poznání, spolupráce, tolerance či výuky (např. s internetem), ohlédnutí za minulostí, výstavy (třeba fotografií), ale i spolupráce se školou (což dokumentovala jedna z knihovnic literární soutěží pro žáky základních škol nebo soutěží „Tak ještě mluvila tvoje babička s dědečkem“).

Bez ohledu na velikost obce/města, ve které knihovna působí, se diskutující zmiňovaly (více či méně naléhavě) o problémech s prostory pro konání takových rodinných akcí, a to jak z hlediska velikosti, tak vhodnosti. Obdobné problémy však musí řešit např. i v souvislosti s programy pro školy nebo pro seniory či v případě, že je jejich vybavení doplněno počítači, audiovizuální technikou apod.

Hlídaní dětí v průběhu akce

Na výše uvedená vyjádření navazovaly i odpovědi ohledně hlídacích služeb pro malé děti. V případě, že se programu nebo nějaké aktivity pořádané knihovnou účastní rodič (prarodič nebo jiná osoba) s malým dítětem/dětmi, nejsou mu knihovny běžně schopny nabídnout řešení, prostřednictvím kterého by mohlo být o dítě po dobu této akce zodpovědně postaráno (odpovědělo tak šest knihovnic z osmi).

Jako bariéry byly opět zmiňovány na prvním místě prostorové důvody, uspořádání knihovny, její nevybavenost k těmto účelům, ale i vytíženost stávajících pracovníků.

Tam, kde to jde, je buď vybudován dětský koutek a sjednána pomoc stálého člena (kterého lze zajistit po domluvě předem), nebo se to řeší v rámci dětského oddělení tak, že se s takto přichozícím dítětem/dětmi čte, maluje, vypráví, hraje hry apod.

Plány

Jmenovité programy určené speciálně pro rodiny s dětmi ve věku do 15 let knihovny neplánují. Nutno dodat, že myšlenka širší spolupráce s rodiči a dětmi respondentky dosti zaujala. Blíže to však rozvádět nechtěly, neboť realizace představ je, v čemž se jednoznačně shodují, závislá na finančních zdrojích, což vyjadřují slovy jako: „jsou to jen takové střípky, ani o tom nechci uvažovat nahlas, opět jde o peníze“.

Rezervy, překážky

Paleta knihovnických služeb je celkově pestrá, i když ne vždy se daří záměry uskutečnit. Proč tomu tak je a v čem vidí zástupkyně knihoven nejčastěji příčinu nezdaru nebo nedotažení představ až do konce? Diskutující uváděly zhruba tři hlavní důvody:

- První se, jak již bylo zmíněno, týká **limitů v podobě peněžních prostředků**. Ty jsou obvykle plánovitě rozpočítány na stávající akce a nové aktivity jimi bez dodatečných zdrojů nelze financovat.
- Druhý důvod se týká umístění knihovny, **prostorových kapacit**, modernizace ap. Ve stísněných nebo knihami a počítači přeplněných místnostech se jen obtížně realizují další aktivity, i když by o ně mezi občany možná byl zájem.
- Třetí důvod opět odráží finanční limity, nyní v jiné podobě – **v lidských zdrojích**. Více projektů znamená vyšší výdaje, a to si knihovny nemohou dovolit.

Cestou, jak naplnit plány, projekty a realizovat nápady, je spolupráce s jinými subjekty buď z řad knihovnické obce, nebo z jiných oblastí.

BOHUMÍRA JOZÍFKOVÁ
> info@dema-praha.cz

Dokončení příště na téma: KNIHOVNA A DĚNÍ V OBCE

Hlučínská knihovna se dočkala

Město Hlučín ležící na úpatí Hlučínské pahorkatiny, na spojnici Ostravy a Opavy, patří svými takřka 15 000 obyvateli k přirozeným centrům bývalého okresu Opava. Z historie víme, že první zmínky o knihovně v Hlučíně pocházejí z doby kolem roku 1848. Dvoustletá pruská nadvláda nad tímto územím byla příčinou germanizace nejen knihoven, ale i celospolečenského života a skončila až vznikem Československa roku 1918. Ve své poválečné historii plnila knihovna okresní i střediskovou funkci pro okolní obce. Dvacet let byla zapojena do celookresního kooperačního systému jako pobočka Okresní knihovny P. Bezruč v Opavě. Po rozpadu systému v roce 1996 převzal zřizovatelská práva ke knihovně Městský úřad Hlučín, který ji organizačně přičlenil ke Kulturnímu centru Hlučín.

Necelých 50 let byla knihovna umístěna v jedné z nejstarších budov na hlučínském náměstí. Několikrát se hledalo vhodnější místo, vždy to však ztroskotalo buď na prostorových možnostech, na odlehlosti objektu, požadavku větších stavebních úprav apod. Když nakonec zastupitelstvo města rozhodlo o rekonstrukci hlučínského zámku a podstatnou část vyčlenilo pro knihovnu, věděli jsme, že je vyhráno. Zámek je velmi dobře situován, téměř ve středu města a zároveň v klidném prostředí.

V lednu 2005 se knihovna přestěhovala do novotou vonících, citlivě zrekonstruovaných prostor. Vedle zajímavého objektu zámku získali obyvatelé města důstojné kulturní zázemí, v němž je kromě knihovny umístěno informační centrum, nově vzniklá organizace Muzeum Hlučína, krásné prostory získala zámecká čajovna, zámecký klub pro využití volného času i vedení kulturního centra. Jako poslední se sem přestěhoval i výtvarný obor ZUŠ Hlučín.

Umístěním knihovny do zámku bylo nutné respektovat stanovisko památkářů, protože prostorové možnosti zámeckého křídla byly dané. Optimální rozmístění oddělení a knižního fondu tak, aby byla zachována přehlednost i jeho ochrana si vyžádaly hodně přemýšlení. Praxe ukázala, že být stále ve střehu a „na plac“ se vyplatilo. Osvědčily se regály, knihovnické pulty i ostatní knihovnický nábytek vyrobený na míru. Byl vyřešen i handicap o třetině

menších prostor pro dětské oddělení, než byly ty původní. Část regálů byla proto vybavena lavicemi, aby se zde mohla pohodlně usadit třída dětí při knihovnických lekcích a besedách. Nezastupitelnou roli v útulnosti knihovny sehrává vybudování pódiového koutku s hračkami pro menší děti, které nezdědka využívají i ...náctiletí. Interiéry knihovny tak tvoří jednotný, elegantní a harmonický celek, který neruší žádné cizorodé prvky. Velká pozornost byla věnována i zázemí pro knihovnice, které je v poměrech srovnatelných knihoven nadstandardní. Prostory knihovny se často stávají malou galerií pro malířské a keramické práce žáků výtvarného oboru při ZUŠ. V přilehlých prostorách zámecké chodby mohou své práce prezentovat hlučínští umělci.

Samotné přestěhování knihovny s 20 000 svazky nebylo vůbec jednoduché. Museli jsme jednak zanechat po sobě čisté místnosti pro jinou organizaci, na druhé straně vytřídit a probrat vše, co se v knihovně za 50 let nasbíralo. Věděli jsme, kdy den „D“ vypukne, a tak jsme se mohli dobře připravit. Daným místem byl omezen úložný prostor pro knižní fond, část knih byla rozpučena mezi čtenáře a se zbytkem nám pomohli žáci hlučínského učiliště. Stěhování proběhlo v jednom dni bez stresu, vše bylo perfektně domluveno, žádné zmatky nenastaly. Balíky knih i všechny ostatní krabice byly pečlivě popsány a jejich obsah se ukládal na předem pevně stanovené a označené místo.

Díky dobré spolupráci vedení Kulturního centra a knihovny s investorem a dodavatelem, i otevřeností všech zúčastněných k využití zkušeností odjinud, se podařilo vytvořit opravdu reprezentativní prostory. Velkým úspěchem bylo prosadit v památkově chráněném objektu vybudování bezbariérového přístupu pro naše handicapované občany. Osobní výtah je sice napojen na služební místnosti, ale to je jen malý zádrhel. Více nás mrzelo, že nebylo počítáno s uskladněním knižního fondu. Menší množství zejména doporučené četby a také klasické (třeba již starší literatury) je uloženo ve služebních prostorech. Tato skutečnost nás nutí neustále aktualizovat stávající knižní fond, věnovat velkou pozornost nákupu knih, využívat při zajišťování literatury meziknihovní výpůjční službu. Modernizace výpočetní techniky a internetizace rozšířila nabídku tradičně poskytovaných služeb knihovny nejvíce. Rezervaci dokumentů i prodloužení výpůjční lhůty je možno provést osobně, telefonicky, prostřednictvím elektronické pošty nebo přes osobní čtenářské konto.

Tři pohledy na nové prostory hlučínské knihovny

Foto archiv knihovny

Také posílání tzv. předupomínek k vrácení knih těm čtenářům, kteří poskytnou knihovně svou e-mailovou adresu, se setkalo s příznivým ohlasem.

Realizace celé rekonstrukce zámku byla rozdělena do několika etap v období let 2002–2007. Na celkovou rekonstrukci zámku byly využity finanční prostředky města Hlučín za příspěví dotací Ministerstva kultury ČR a finančních mechanismů EHP/NORSKA. Finanční prostředky určené pro knihovnu dosáhly částky 15 mil. Kč, z toho na interiér připadlo 250 000 Kč, na technologickou část 750 000 Kč a stavební část 13 mil. Kč. Zámek je majetkem města a Kulturní centrum Hlučín je jeho správcem.

Městská knihovna Hlučín je dokladem toho, že pokud je rekonstrukce památkového objektu citlivě

propojena s potřebami moderních technologií a zařízení pro práci knihovny má vysokou úroveň, knihovna se nemusí o svoji budoucnost obávat. Považujeme naši knihovnu za jednu z nejkrásnějších a nejmodernějších v kraji.

Kdysi jsem si někde přečetla, že i knihovna by měla mít svých pět „P“, aby byla:

- profesionální pro uživatele,
- příznivá pro knihovní fondy,
- pohodlná pro knihovníky,
- působivá zvenku i v interiéru,
- přístupná svou polohou pro všechny zájemce.

Přáním celého kolektivu knihovny je, abychom výše zmíněné naplnili.

LUDMILA RIMLOVÁ > knihovna@kc-hlucin.cz

Knihovny pro všechny?

1.

PRŮZKUM NK ČR VĚNOVANÝ SLUŽBÁM KNIHOVEN PRO ZDRAVOTNĚ ZNEVÝHODNĚNÉ

Knihovní zákon v bodě a) paragrafu 2 říká, že: „knihovna je zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby vymezené tímto zákonem...“ Ale poskytují naše veřejné knihovny opravdu služby všem obyvatelům tak, že k nim mají rovný přístup? Jistěže ne. Pokud jsou všechny informační dokumenty pouze v češtině a personál nekomunikuje jiným jazykem než českým, dis-

kriminuje tento přístup všechny, kdo česky (řádně) neumí. To ovšem zdaleka nejsou jen cizinci či imigranti, ale také například prelingválně neslyšící. Má knihovna zvukové označení vnější a vnitřní? Má fondy zvukových knih či knih v Braillově písmu? Ne? Pak jsou ale diskriminováni nevidomí. A to už nemluví o (ne)možnosti bezbariérového vstupu či pohybu po knihovně pro vozíčkáře. A jak poskytujeme rovný přístup ke službám imobilním občanům, kteří se do knihovny dostavit vůbec nemohou? A tak bychom mohli pokračovat. I zdravotně znevýhodnění jsou však přece plnoprávní občané a obyvatelé této země a mají na rovný přístup ke službám knihovny stejný

nárok jako kdokoliv jiný. Je to samozřejmě menšina obyvatel, ale to nás ani nezabavuje povinnosti jim služby poskytovat, ani nás to neomlouvá před zákonem. Navíc tato menšina zdaleka není tak malá, jak by se na první pohled zdálo (ve světě se odhaduje 500 miliónů, v Evropě 50 miliónů, v České republice cca 1 milión (=10 % obyvatel) zdravotně handicapovaných).

Průzkum

Jak jsou na tom veřejné knihovny v České republice v oblasti služeb zdravotně znevýhodněným, se pokusila ověřit svým průzkumem *Služby knihoven pro zdravotně znevýhodněné* Národní knihovna ČR. Průzkum proběhl v březnu 2007, údaje však byly shromažďovány ještě v dalších jarních měsících. V tomto článku přinášíme některé jeho výsledky (celá zpráva viz URL: http://knihovnam.nkp.cz/docs/Handicap_vysledky_pruzkumu.doc). Snažili jsme se zjistit spektrum a rozsah služeb speciálně určených zdravotně znevýhodněným uživatelům, případně postupů, kterými je v knihovně do jisté míry korigován konkrétní handicap. Průzkum byl zaměřen především na veřejné knihovny, tedy knihovny krajů, měst a obcí, případně větší specializované a veřejné vysokoškolské knihovny, a to na knihovny vedené profesionálními pracovníky. Očekávali jsme dobrou úroveň počítačové gramotnosti, proto byl dotazník v elektronické formě. Žádost o vyplnění jsme poslali do oborových elektronických konferencí.

Kromě úvodního identifikačního bloku musely knihovny zodpovědět čtyři okruhy otázek, které se týkaly služeb tělesně, smyslově (sluchově a zrakově; nebyly zkoumány služby hluchoslepým občanům) a mentálně handicapovaným uživatelům. Poslední okruh otázek byl věnován elektronickým službám knihoven, které mohou významně usnadňovat přístup vzdálenému uživateli, tedy například imobilním osobám, ale také sluchově znevýhodněným atp. Sedmdesát otázek samozřejmě nepostihlo celou problematiku, ale obraz o situaci určitě poskytl.

Odpovědi

Na dotazník reagovalo 137 knihoven. Kromě knihoven krajů, měst a obcí to bylo také několik knihoven vysokoškolských, školních, mu-

zejních a specializovaných; vždy šlo o knihovny veřejně přístupné. Dotazník vyplnily také knihovny, které se na služby znevýhodněným více či méně specializují, tedy *Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana (KTN)*, *Univerzitní knihovna pro nevidomé Masarykovy univerzity v Brně*, *Mediatéka Jazykového centra Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* a *Knihovna Cesty domů*. Dotazník bohužel nevyplnilo *Informační centrum* (s knihovnou) *o hluchotě Federace rodičů a přátel sluchově postižených v Praze*.

Ze 785 profesionálních veřejných knihoven provozovaných obcemi nebo kraji (pro průzkum byl použit údaj z roku 2006, protože v té době nebyla ještě k dispozici statistika za rok 2007) se průzkumu zúčastnilo 113 knihoven, tedy jen 14,4 %. Poměrně velmi přesný obraz poskytl průzkum o krajských knihovnách – vyplnilo jej 11 knihoven. V ostatních kategoriích je reprezentativnost menší. Neodpověděly některé knihovny v okresních městech, jejichž údaje nás zajímaly nejvíce. Domníváme se, že až na nečetné výjimky odpověděly především ty knihovny, které měly co sdělit, které se v této oblasti více angažují. Dá se proto předpokládat, že ve zbývajících knihovnách je situace ještě výrazně horší. Odpovědělo i několik knihoven z malých obcí, ty však většinou sdělovaly, že nemají dostatečné podmínky, případně jen, že tyto služby neposkytují. Výsledky průzkumu lze proto považovat za reprezentativní a vypovídající o situaci v této oblasti v profesionálních veřejných knihovnách v ČR.

Odpovědi podle typu knihovny

Typ knihovny	Počet	%
krajské knihovny	11	8
městské a obecní	102	74
vysokoškolské	9	7
školní	4	3
ostatní specializované	11	8
celkem	137	100

Nejvíce odpovědi jsme dostali z knihoven Moravskoslezského kraje, nejméně z knihoven krajů Pardubického, Olomouckého, Zlínského a Libereckého.

Odpovědi z hlediska regionálního

Kraj	Počet knihoven
Praha	15
Středočeský	15
Jihočeský	7
Plzeňský	7
Karlovarský	6
Ústecký	10
Liberecký	5
Královéhradecký	10
Pardubický	4
Vysočina	11
Jihomoravský	15
Olomoucký	4
Zlínský	4
Moravskoslezský	24
celkem	137

Alespoň některé skupině zdravotně znevýhodněných poskytuje specifické služby 94 knihoven (68,61 % z celkového počtu respondentů). Z toho 83 veřejných knihoven krajů, měst a obcí, což činí z celkového počtu profesionálních veřejných knihoven v ČR 11 %. Handicapovaným, kteří využívají služby standardním způsobem bez specifických požadavků, poskytují pochopitelně služby všechny knihovny. Pouze 107 knihoven poskytuje některou z elektronických služeb, tedy téměř čtvrtina knihoven, které vyplnily dotazník elektronicky, nenabízí uživatelům přes web žádné služby!

Nebylo překvapením, že nejvíce knihoven poskytuje specifické služby, resp. pomoc korekci handicapu, *tělesně handicapovaným*. Na druhém místě, pokud jde o počet knihoven, jsou osoby se *zrakovým znevýhodněním*, následují uživatelé s *mentálním handicapem*. Nejméně knihoven poskytuje specifické služby *sluchově znevýhodněným*. Je to logické. U tělesného handicapu stačí obvykle technické řešení, smyslové handicapy kladou nároky i na kompetence personálu. S uživateli se zrakovým postižením se jako se specifickou uživatelskou kategorií pracuje déle, není problém s komunikací a situaci usnadňují i korektivy technického charakteru.

Služby tělesně znevýhodněným

Bezbariérový přístup do knihovny uvedlo 69 dotázaných knihoven a 50 jich může nabí-

Služby jednotlivým skupinám handicapovaných

Dotazník	Počet	%
celkem odpovědi	137	100,0
celkem služby znevýhodněným	94	68,6
nevidomým	59	43,1
neslyšícím	29	21,2
mentálně handicapovaným	42	30,7
tělesně znevýhodněným	93	67,9
elektronické služby	107	78,1

nout i bezbariérový pohyb ve vnitřních prostorech knihovny. Chápeme-li však bezbariérový přístup jako standard služeb, není ani toto zdánlivě vysoké číslo (přes 50 % respondentů) žádným vítězstvím. Realizace bezbariérových přístupů a vnitřní úpravy v knihovně jsou samozřejmě finančně nákladnou záležitostí, která je pro mnoho knihoven zatím nedostupná. K této překážce (finanční náročnost, technické problémy) se také vztahovala většina odpovědí ze 43 knihoven, které na dotazník pouze reagovaly, ale nevyplnily jej. Bariérový přístup a nedostatek financí na změnu situace uváděly obvykle jako důvod absence služeb pro zdravotně znevýhodněné osoby.

Specifické služby tělesně znevýhodněným

Služby	Počet knihoven	%
bezbariérový přístup do knihovny	69	74,2
bezbariérový přístup ve všech prostorách knihovny pro veřejnost	50	53,8
donášková/dovážková služba do bytu	38	40,9
jiné speciální služby pro fyzicky handicapované	19	20,4
spolupráce s organizacemi fyzicky handicapovaných	34	36,6
celkem služby tělesně znevýhodněným	93	100,0

Donáška (dovážka) či zásilková služba ke klientovi do bytu částečně problémy s bariérami v knihovně řeší. Poskytuje ji svým uživatelům se sníženou mobilitou 38 knihoven. Vůli k této službě by mělo možná více knihoven, pokud by o ni potenciální handicapovaní uživatelé měli zájem. Pokud jde o donášku, není finančně náročná a v menších místech se realizuje. Služba je velmi perspektivní a mohla by významně zlepšit kvalitu života imobilních klientů. Dobrým začátkem pro zavedení této služby tělesně handicapovaným, ale také např. pečovatelským domům, klubům a domovům pro seniory

i nemocnicím, by pro další knihovny mohlo být jednání a spolupráce s podporujícími a pečujícími organizacemi.

Tělesně znevýhodněným knihovny dále nabízejí speciální kurzy práce s počítačem a internetem, výše zmíněné alternativní formy půjčování (spolupráce s místními organizacemi fyzicky handicapovaných, domovy pro seniory či pečovatelskou službou) a prostory pro organizované aktivity (výstavy, přednášky, kulturní pořady, spolupráci při výrobě propagačních a tiskových materiálů). Na webových stránkách jsou zveřejňovány informace o problematice handicapu, případně užitečné odkazy pro tyto uživatele. Uvedeno bylo i zaměstnávání tělesně handicapovaných v rámci tzv. podporovaného zaměstnání.

V nových a nově rekonstruovaných knihovnách bývají služby této klientele zajištěny velmi dobře.

Služby zrakově znevýhodněným

Téměř dvě třetiny knihoven uvedly, že poskytují specifické služby zrakově znevýhodněným. Většinou je to půjčování zvukových dokumentů (zvuková knihovna) a různé aktivity ve spolupráci s organizacemi zrakově handicapovaných. Některé knihovny nabízejí speciální hardware či software ve svých půjčovnách nebo studovnách. Pouze 15 knihoven má k dispozici knihy v Braillově písmu. Zásady *Blind Friendly* pro webové stránky dodržuje **dle vlastního úsudku** jen 20 knihoven. Vzhledem k tomu, že tyto zásady by měly být pro všechny webové stránky standardem, je to poměrně tristní výsledek. Ještě horší je situace, pokud jde o vnější a vnitřní zvukové označení knihovny.

Většina z 39 knihoven, jež mají zvukovou knihovnu, spolupracuje s KTN K. E. Macana, která se specializuje na klientelu zrakově handicapovaných. Fond KTN čítal téměř 142 000 svazků a půjčovalo si z něj bezmála 7000 uživatelů. Ostatní knihovny mají **v průměru** přes 2674 svazků a necelých 80 uživatelů. V příslušné tabulce jsou uvedeny průměrné, maximální i minimální hodnoty, takže je patrné, že existují velké rozdíly v nabídce fondů i v jejich využití (což nesouvisí vždy s velikostí obce!).

Služby zrakově znevýhodněným		
Služby	Počet knihoven	%
zvuková knihovna	39	41,5
knihy v Braillově písmu	15	16,0
speciální PC sestavy	32	34,0
z toho připojené k internetu	32	34,0
www podle zásad Blind Friendly	20	21,3
jiné služby	27	28,7
vzdělávací akce	19	20,2
společenské akce	22	23,4
zvukové označení knihovny vnější	12	12,8
zvukové označení vnitřní	7	7,4
spolupráce s organizacemi	43	45,7
celkem služby zrakově znevýhodněným	59	62,8
celkem služby handicapovaným	94	100,0

Fond zvukových knih a uživatelé se zrakovým handicapem		
Zvuková knihovna	Uživatelé	Svazky
průměrný počet/knihovna	76	2 674
minimální počet	6	12
maximální počet	601	33 225
knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana	6 965	141 735
celkový počet (39 knihoven)	9 559	240 674

Z „jiných služeb“ uvedly knihovny čtecí lupu, zásilkovou a donáškovou službu, namluvený (zvukový) katalog nebo seznam, převod dokumentů do digitální podoby, tiskárnu Braillova písma a další softwarové programy určené nevidomým a slabozrakým.

Některé veřejné knihovny pořádají pro zrakově znevýhodněné kolektivní aktivity. Pokud jde o **vzdělávací akce**, je to nejčastěji výuka práce s počítačem a softwarovými programy určenými pro zrakově handicapované, instruktáže o internetu a exkurze do knihovny. Ojedinelé jsou další akce, jako např. výuka Braillova písma a psaní na Pichtově psacím stroji. Vzdělávací aktivity však nejsou pořádány pravidelně a připravuje je jen málo knihoven. Naopak **společenské akce** pro zrakově handicapované (přednášky, besedy, autorská čtení, hudební – poslechové pořady, filmová promítání (!), výstavy kompenzačních pomůcek, hmatové výstavy aj.) organizují knihovny pravidelněji, v několika existuje klub nevidomých s pravidelnými schůzkami a specifickým programem.

Vzdělávací a společenské akce pro zrakově znevýhodněné			
Počet knihoven	Pravidelné	Ojedinelé	Celkem
pořádání vzdělávacích akcí pro nevidomé	7	12	19
pořádání společenských akcí pro nevidomé	14	8	22

Většina knihoven, které pracují se zrakově znevýhodněnými (43), spolupracuje s organizacemi nevidomých a slabozrakých, nejčastěji s místními pobočkami SONS a Tyflocenter. Poskytují jim své prostory pro různé akce a výstavy, případně se podílejí na jejich organizaci, v některých knihovnách tyto organizace přímo sídlí (např. SVK v Ústí nad Labem). Vzájemně se informují o svých aktivitách a propagují je. Vyzvednout je možné činnost několika kniho-

Ohlédnutí za Březnem – měsícem internetu

Pro letošní jedenáctý ročník Března – měsíce internetu zvolili jeho organizátoři z BMI sdružení již podruhé za sebou motto *Internet – výhoda pro znevýhodněné*. Uskutečnilo se pět odborných konferencí, 330 knihoven pozvalo veřejnost na nejrůznější akce, sedm měst navštívil Net vlak, více než 22 000 dětí strávilo pohádkovou Noc s Andersenem. Z množství aktivit se proto zaměříme na ty, které nejvíce korespondovaly s letošním mottem.

Především to byla konference *INSPO – Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami*. Konala se 8. března v Kongresovém centru Praha již poosmé a kvůli rekordnímu počtu 211 účastníků musela být přemístěna do větších prostor. Největší ohlas na ní vzbudily technické novinky usnadňující život lidem se zdravotním handicapem.

Výzkumníci z Technické univerzity Liberec představili nový program MyDictate, vyvinutý speciálně

ven – např. v Městské knihovně Kyjov je *Tyflo-kabinet* jedním z oddělení knihovny. Je vybaven knihami v Braillově písmu, časopisy ve zvětšeném černotisku a různými speciálními pomůckami pro zrakově znevýhodněné, spolupracuje s lékaři, pořádají se zde pro zrakově znevýhodněné různá školení, přednášky o zrakovém handicapu atd.

Z dalších veřejných knihoven, které se věnují intenzivně práci s nevidomými, lze uvést např. městské knihovny v Ostravě, Strakonici, Třebíči či krajské knihovny ve Zlíně, Karlových Varech, Havlíčkově Brodu. Třebíčská knihovna pořádá pro knihovníky pravidelné semináře o práci se zvukovou knihovnou.

ZLATA HOUŠKOVÁ > Zlata.Houskova@nkp.cz
VLADANA PILLEROVÁ > Vladana.Pillerova@nkp.cz

Pokračování příště

pro potřeby osob, které nemohou při práci s PC používat ruce. Umožňuje jim zadávat do počítače text poměrně snadným a přirozeným způsobem – pomocí hlasu. Jejich kolegové ze Západočeské univerzity v Plzni přiblížili několik dalších směrů, v nichž řečové technologie pomáhají překonávat bariéry lidí se zdravotním postižením. Jde například o automatické titulkování televizních pořadů, automatický překlad znakové řeči do češtiny, převod mluvené řeči do znakové a další oblasti, ve kterých čeští výzkumníci zaujímají přední místo ve světě.

V sekci o tvorbě přístupného webu bylo několik příspěvků věnováno možnostem, jak se dá vydělávat na již existujících webových stránkách či jaké jsou další možnosti výdělků, které nabízí internet i lidem se zdravotním handicapem. Sekce internetu a zaměstnávání se soustředila z velké části na využití e-learningové formy při vzdělávání osob se zdravotním postižením.

Poprvé bylo jednání konference tlumočeno nejen do znakového jazyka, ale simultánně bylo mluvené slovo přepisováno a promítáno na plátno. Díky tomu přišlo i hodně neslyšících, kteří neovládají znakový jazyk a kteří jsou jinak z účasti na obdobných akcích prakticky vyloučeni.

Na konferenci byly rovněž předány ceny vítězům literární soutěže *Internet a můj handicap*, do které došlo 42 příspěvků. Vítězem se stal 24letý Pavel

Hejhal, který má po úrazu ochrnuté nejen ruce a nohy, ale i bránici, takže musí být napojen na plicní ventilátor. Přesto dokázal i za těchto okolností dokončit dálkově střední školu, když jako hlavní komunikační prostředek posloužil právě internet.

Zvláštní cenu časopisu Můžeš – LCD monitor – převzala Jana Hodková, protagonistka jednoho z oceněných soutěžních příběhů. V situaci ohrožení života svého přítele volala záchranku, ale protože má problémy s komunikací a nerozuměli jí dobře, telefonicky se pomoci nedovolala. Zachovala však chladnou hlavu a prostřednictvím internetového chatu, na kterém naštěstí zastihla přítele z počítačového kurzu, který nedávno předtím absolvovala, dokázala pomoc přivolat. Všechny příspěvky do literární soutěže jsou zveřejněny na www.helpnet.cz/inspo.

Novinkou letošního měsíce internetu byl Net vlak, který vypravily České dráhy, ČD CARGO a technikou a kvalifikovanými lektory vybavila Chráněná ICT pracoviště Deep. Jedním z jeho cílů bylo seznámit zájemce s možnostmi využití internetu pro cestování a současně ukázat, jak České dráhy umožňují dopravu i lidem s pohybovým omezením. Vozíkáři si mohli vyzkoušet zvedací plošinu umožňující bezbariérový nástup do vlaku, pro zrakově handicapové byla připravena navigační služba SONS. Z internetových aplikací byly předváděny zejména systémy plánování cest (www.vlak.cz – IDOS), nákupu jízdenek on-line (www.eshop.cd.cz) a rezervace jízdenek a služeb pro cestující s handicapem (www.cd.cz/bezprekazek). V Net vlaku bylo zřízeno také stanoviště Czech Point, kde bylo možné získat výpis z Katastru nemovitostí, Obchodního rejstříku, Živnostenského rejstříku a Rejstříku trestů.

Během 12 dnů zavítal Net vlak do sedmi měst,

kde jej navštívilo téměř 750 zájemců, a to nejen lidé se zdravotním postižením, ale i matky s dětmi, starší občané, žáci základních, středních i vysokých škol. A jejich vzájemné poznávání a integraci označili lektori, sami lidé se zdravotním handicapem, za možná nejdůležitější přínos Net vlaku.

Neméně přínosnou byla pro mladé účastníky konference Junior Internet prezentace nevidomého zaměstnance InternetPoradny Lukáše Otáhalo, který je fascinoval názornou ukázkou, jak zručně dovedou nevidomí pracovat s počítačem a internetem a jak jim může sloužit mobilní telefon. Současně si uvědomili, jak je pro handicapované uživatele důležité, aby webové stránky byly vytvářeny s ohledem na pravidla přístupnosti.

Je dobré, že k bezbariérovosti webů přihlížejí již několik let poroty soutěží Zlatý erb (o nejlepší webové stránky měst a obcí) a Biblioweb (o nejlepší stránky knihoven). Dokonce v obou soutěžích vyhlásují i zvláštní ceny za nejlépe přístupný web. Vítězové Zlatého erbu i Bibliowebu přebírali ceny během slavnostního večera na dvou denní mezinárodní konferenci Internet ve státní správě a samosprávě v Hradci Králové. Vedle představitelů Jihlavy (nejlepší web města), Tlumačova (nejlepší web obce) a Prahy 6 (nejlepší elektronická aplikace) tak převzali cenu ministra vnitra za nejlepší bezbariérový přístup zastupci Třebihošti (www.trebihost.cz) a v Bibliowebu byla oceněna nejen Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně (obce nad 25 tisíc obyvatel), Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě (od 5 do 25 tisíc obyvatel) a Obecní knihovna v Kondraci (do 5 tisíc obyvatel), ale také Městská knihovna v Litvínově (www.knihovna-litvinov.cz), která získala cenu Blind Friendly Web.

Potěšitelné je i to, že na děti s handicapem pamtovali na několika místech, kde proběhla Noc s Andersenem. Nejvíce jich přivítalo pražské Informační centrum o hluchotě, odkud devět neslyšících, nedoslýchavých i slyšících dětí vyrazilo hledat poklad do Národní knihovny. A také letos se v průběhu Noci s Andersenem uskutečnila sbírka na dětský hospic v Malejovicích, při níž děti vybraly více než 15 000 korun.

Zatím (v době uzávěrky čísla) nejsou k dispozici kompletní údaje, kolik akcí připravily knihovny v březnu pro lidi se zdravotním postižením, seniory, maminky na mateřské dovolené či nezaměstnané. Určitě však mezi ně bude zahrnuta například návštěva knihovny v Táboře desítkou žáků základní

školy speciální Diakonie ČCE Rolníčka v Soběslavi. Jde vesměs o žáky s mentálním či kombinovaným postižením, kteří uvítali možnost procvičit si práci s internetem, ale také prohlédnout si jednotlivá oddělení knihovny a zaposlouchat se do krásných melodii v hudebním oddělení.

Uvedené příklady dokumentují, že Březen – měsíc

internetu nezůstal svému letošnímu mottu nic dlužen. Zvláště když se k nim přidá ještě leták distribuovaný v knihovnách, který vyšel v nákladu 40 000 výtisků a jenž přibližuje nejdůležitější internetové servery zaměřené na různé znevýhodněné skupiny obyvatel.

JAROSLAV WINTER

Noční setkání nejen s Christianem Andersenem opět úspěšné

Tečku za Březnem – měsícem internetu udělaly i letos knihovny v současnosti již mezinárodní akcí Noc s Andersenem. Ve shrnující zprávě iniciátorek tohoto unikátního projektu – Mirky Čápoové a Hany Hanáčkové, knihovnic dětského oddělení knihovny B. B. Buchlovana v Uherském Hradišti se uvádí, že noc s pohádkami prožívaly české, slovenské, polské a slovinské děti „v knihovnách veřejných, soukromých i školních, ve školách mateřských i základních, školních družinách, středních školách i gymnáziích, v občanských sdruženích, dětských domovech, muzeích, klubech, centrech pro matku a dítě...“

Letošní osmý ročník Noci s Andersenem probíhal na 664 registrovaných místech, kam zavítalo přes 22 000 dětí a 5000 dospělých. Kromě pohádek Hanse Christiana Andersena, který se „vypravil“ na noční návštěvu za dětmi do téměř tři sta knihoven, se četly i pohádky Karla Čapka, jehož výročí si tento rok připomínáme. Také se na mnoha místech tančilo, zpívalo, kreslilo, chatovalo, krásné bálo při návštěvách sklepení, půd a věží a také soutěžilo. Společně soutěže letos nocujícím dětem připravila nakladatelství Fragment, ComputerPress a Albatros, opět probíhala i soutěž tajuplného Čtisibryla Ušatého a anketa SUK – Čteme všichni, jejíž výsledky jsou k dispozici na webových stránkách Národní pedagogické knihovny Komenského. Pohádkový les se letos rozrostl o 227 nově zasazených stromů, stromků či keříčků.

Ve výčtu dějů a událostí spojených s Andersenovou nocí bychom mohli pokračovat, ovšem rozsah Čtenáře je neúprosný. Dovolí nám připomenout jen nepatrný zlomek z příspěvků, které jste nám do redakce poslali.

Deník mluvčího Velké skřítčí rady, pana Hú

V našem skřítčím království Obratlist už dlouhá léta vládne spravedlivě a mírumilovně královna Jarumila Ryšavá a její Velká skřítčí rada, jejímiž členy jsou kupříkladu 1. rytíř Gabriel, věšt-kyně Uršula Upovídáná, nebo mistr starých jazyků, pan Hú, tedy já. Úkolem naší Rady je mimo jiné strážit knihy pohádek, v nichž jsou uchovány všechny naše příběhy. Ke vši hrůze nám však zmizelo Devatero pohádek. Proto jsme si ke dvoru sezvali dvacet největších skřítčích hrdinů, kteří nám je pomůžou najít. Stopa nás dovedla až ke starým kouzelným pokladnicím,

Království Obratlist

Foto archiv knihovny

od nichž už ani já neznám otevírací zaklínadla. Radě se však podařilo sestavit návod, jak zaklínadlo vytvořit. Tak skřítkci hrdinové sestavovali podivuhodné věty, v nichž všechna slova začínala na stejná písmena, předváděli zvířata a skládali oslavné básně. Pro jejich šikovnost a bystrou čtenářskou mysl se jim nakonec podařilo otevřít staré pokladnice a najít tak neznámým zlodějem ukryté pohádky. Kdo však byl tímto strašlivým zločincem?

Pátrání jsme vyrušili ve prospěch prastaré tradice. Každý rok skřítkci a Velká skřítkci rada posílají po řece Ostravici poselství v láhvi, v níž případného nálezce nabádáme ke čtení a připomínáme, že kniha je nejlepší přítel člověka. Poselství posíláme v českém, slovenském, anglickém, německém, italském, francouzském, polském a latinském jazyce. Minulý rok nám odpovídali právě z Polska. Následoval loupežnický bál, kde jsem se rozhodl odhalit tajemství jednoho z prastarých skřítkčích kouzelných rituálů – loupežnický tanec, který dokáže správně zatančit jenom ten, kdo nikdy nekradl. Jeden z našich dvořanů, skřet Knihozrout, tak pletl kroky, že nám bylo jasné, kdo na nás přivedl všechno to neštěstí. Ale protože jsme hodní a nejsme mstiví, všechno jsme mu odpustili. Nakonec veliké hrdiny čekala poslední zkouška – stezka odvahy, kterou nám připravili divoženky, umrlci a upíři. Naše statečné družiny se vrhly do útrob temného sklepení a zdárně všichni prošli s diplomem kněžny Morgany. A protože už měsíc nízko klesá a ostrý vítr kolem táh, pořádně jsme se najedli (s bouřlivým připitkem „Obraťlist vládne“) a šli už konečně, konečně spát.

JAN HYKEL

(Oddělení pro děti a mládež Knihovny města Ostravy)

V knihovně v Nové Roli děti nocovaly s Karlem Čapkem

Tato celostátní akce, která se pořádá k výročí narození dánského spisovatele H. Ch. Andersena (2. dubna 1805), se u nás uskutečnila už popáté. Několik nedečkaných dětí již po 17. hodině čekalo u knihovny, i když sraz byl až o hodinu později.

Po příchodu všech jsme ubytovali děvčata v 1. patře v Domě dětí a mládeže a kluky v půjčovně mezi regály. Seznámili jsme je s celým programem a domluvili si pravidla, která se měla dodržovat. Poté začal program našeho nocování – seznámení s Karlem Čapkem, spisovatelem, který pro děti napsal knihy *Dášeňka* a *Devatero pohádek*. Poté následovala večere – děti si pochutnaly na řízku s chlebem a okurkou. A to už přišel první host: Dalibor Stach, režisér, scenárista a producent v jedné osobě, který natočil hranou pohádku *Návrat cínové hole* a také Dalibor Stach junior, který v pohádce hrál. Po krátkém úvodu děti pohádku zhlédly a odměnily ji potleskem. Pak nastal čas na dotazy, které se točily kolem toho, jak taková pohádka vzniká. Oba Daliborové nakonec rozdali pohlednice se svými autogramy.

Během noci byly děti několikrát u počítačů a chatovaly s ostatními knihovny z celé republiky a dozvídaly se, co dělají v jiných knihovnách.

Karel Čapek a jeho knihy pro děti – to byl test, který děti vyplnily před druhou večerí. Byly jako kudlanky. Dostaly chléb s rybičkovou pomazánkou nebo se sýrem a zeleninu. Musely se

posílit před noční výpravou za loupežníkem Lotrandem. Loupežníka sice nenašli, i když byly až u hřbitova, ale mezitím knihovnu navštívil vodník, který přinesl Hastrmanské noviny. Po návratu z noční vycházky děti čekalo vyhodnocení literární soutěže o Karlu Čapkovi a jeho pohádkách. Vítězové dostali pěkné ceny.

Kolem půl druhé děti zalézaly do svých pelíšků a čekal je večeríček. Děvčata četla Velkou kočičku pohádku a kluci si přáli číst Velkou polici. Do tří hodin to všechno spalo, mimo nás dospěláků.

Už ráno v sedm bylo slyšet několik hlasů a za chvíli se sviťovalo všude. Připravili jsme oblíbené „kakajčko“ a k tomu bábovka a jahodový koláč. Po jídle se děti rozloučily na chatu s ostatními knihovny a v klubovně je čekala ještě literární pohádková soutěž. Po rozdání upomínkových

dárků a pamětních průkazů na „Andersenovu noc“ jsme zavolali na Lotranda, který se náhle zjevil mezi dveřmi. Hodný loupežník dostal také pamětní průkaz.

A to byl konec. Spokojené děti se rozcházely do svých domovů. LADISLAVA NEMČIČOVÁ

Vybrané překlady ze španělské a hispanoamerické literatury 2005–2007

1.

Rok 2005

U příležitosti 400. výročí prvního vydání CERVANTESOVA románu *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* (I.–1605, II.–1615; El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha) byl reeditován překlad Václava Černého z roku 1931. Reedice byla vydána v Edici světových autorů KMa – Levné knihy (773 s.). Připomeňme si, že toto dílo vyšlo česky pod různými názvy i v podobě několika adaptací: *Bláznivý rytíř Don Quijote de la Mancha*, *Don Quijote de la Mancha*, *Don Quijote z La Manchy*, *Duchaplný rytíř Don Quijote de la Mancha* a nejčastěji *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* (1864, 1866, 1868, 1897, 1899–1900, 1902, 1908, 1910, 1914, 1936, 1938, 1931, 1947, 1952, 1955, 1966, 1982). (Z adaptací pro děti a mládež zmiňme především opakovaně nejvydávanější dílo *Příběhy Dona Quijota* od Jaromíra Johna.)

Knihou *Legendy ze Španěl*, kterou ze španělských originálů vybrala a přeložila Eva Hrozková, vydala Mladá fronta (192 s.). Dílo, které

je rozděleno do čtyř částí, přibliží čtenáři legendy z tradičních španělských regionů: z Katalánska (32 legend), Galicie (14 legend), Asturie (15 legend) a Andalusie (26 legend).

Španělský spisovatel FEDERICO GARCÍA LORCA (1898–1936), představitel Generace 27, byl opakovaně představen v překladech do češtiny jako básník i dramatik. V roce 2005 bylo reeditováno jeho úspěšné drama *Krvavá svatba* (1933, Bodas de sangre; č. např. 1946, 1958, 1983, 1986) v překladu Antonína Přídala nakladatelstvím Větrné mlýny (90 s.). Drama patří spolu s dalšími dvěma – *Pláňka* (1934, Yerma) a *Dům Bernardy Albové* (1936, La casa de Bernarda Alba) k jeho nejslavnějším dílům, v nichž rozvíjí svůj oblíbený motiv frustrace milostného citu a zachycuje tragické příběhy žen ze španělského venkova. Dílo vychází z andaluských tradic. Popisuje krutý příběh vášně, která překračuje sociální a morální hranice.

Španělský prozaik a esejista RAMÓN GÓMEZ DE LA SERNA (1888–1963) ve své tvorbě

uchovává ráz surrealistické tvůrčí hry a experimentu. Autorova románová tvorba byla českému čtenáři opakovaně představována od roku

1926. V roce 2005 vydal LIKA KLUB sbírku *Gregerie aneb Co vykřikují věci* (Greguerías) v překladu Josefa Forbelského (152 s.). Základem gregerií Gómeze de la Serna, které psal od roku 1910, je aforistická hříčka a metafora. Uvedme několik příkladů: „Blesk odhaluje lebeční švy nebe. Kyvadlo ukolébává hodiny. Cypřiš je pero krajiny ponořené do kalendáře hrobu. Kýchnutí je citoslovce ticha. Q se narodilo toho dne, kdy O, plno radosti, zavrtělo ocáskem. Kytara je čtyřboká žena. Na psacích strojích se usmívají falešné zuby abecedy. Protože líbal pomalu, jeho láska trvala déle. Náhrobní kámen: poslední naškrobená náprsenka. Písmeno B je kojná abecedy. Sandál je náhubek na nohu. Tužka píše stíny slov. Květiny, které nevoni, jsou němé“.

Románová tvorba španělského romanopisce **ARTURA PÉREZ-REVERTEHO** (*1951) byla také opakovaně překládána do češtiny. V období let 1997–2004 vyšlo pět překladů. Autor je jedním z nejčtenějších ve Španělsku a jedním z nepřekladanějších spisovatelů světa. V roce 2005 vyšel v českém překladu Vladimíra Medka jeho poslední román *Královna jihu* (2002, La reina del Sur). Dílo vydal Knižní klub (464 s.). Autor psal tento obsáhlý román, jenž bývá přirovnáván k dílům jako je *Kmotr* od Maria Puza nebo *Hrabě Monte Christo* od Alexandra Dumase, déle než dva roky. Jedná se o rozsáhlý román hybridní formy na pomezí novinové reportáže a fikce. Zabývá se amorálním životem distributorů drog. Hlavní postavou je Teresa Mendózová, původně chudá mexická dívka, která se zamiluje do Blondáka, mexického pilota, jenž letecky pašuje drogy do USA. Teresa se tak dostává do soukolí vyřizování účtů mezi mafiánskými gangy. Sama se časem stane šéfkou gangu

a vybuduje pašeráckou síť, která ovládá 70 procent obchodu s drogami ve Středomoří. K sepsání tohoto díla se autor inspiroval zvláštním druhem lidové písně, ve které se v několika slokách popisuje v podobě „mininovy“ život a smrt distributorů drog.

Druhé setkání českého čtenáře s prózou andorského spisovatele **ANTONIA MORELLA** (*1941) představuje novela *Protivný snůh* (La neu adversa), která vyšla v překladu Jana Schejbalu v edici Současná světová próza v nakladatelství Argo (116 s.). Kniha získala v roce 1999 prestižní katalánskou literární Cenu Karla Velikého. Dílo *Protivný snůh* zpracovává otázku ztráty identity v soudobém světě a hledání kořenů vlastního rodu a ztracené minulosti. Snůh je leitmotivem díla, v němž je konfrontován svět dávno minulý, ztělesněný postavou babičky Agnès, a svět moderní, který reprezentuje její vnuk Eugeni. Oba protagonisté se snaží proniknout do toho „druhého neznámého světa“ a pochopit ho. Autor záměrně využívá zvláštního způsobu vyprávění, protagonisté spolu nevedou dialog, svá setkání a jejich přípravu si promítají v duchu. Nejen v této novele, ale i v ostatní tvorbě Morell užil principu rozbití lineárního plynutí děje a změny různého úhlu pohledu.

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL (*1965), katalánský antropolog a spisovatel, je autorem úspěšného románu *Studená kůže. Duch Lovcrafta se vrací* (2000, La pell freda), který byl prodán ve více než 100 000 výtiscích v katalánštině a přeložen do 28 jazyků včetně španělštiny. Za toto dílo autor obdržel Cenu kritiky. Do češtiny román přeložil Vít Klouček, byl vydán Mladou frontou (176 s.). Tento román s dokonalou „kruhovou“ strukturou připomíná dobrodružné romány, hrůzostrašná díla s tajemstvím i vědeckofantastickou prózou. Děj se odehrává v 19. století na opuštěném nehostinném ostrůvku v arktic-

kých vodách, kam přijíždí mladý Ir, meteorolog, který zde má po jeden rok provádět různá měření. Na tomto konci světa se setkává s šileným strážcem majáku a z moře vylézajícími podivnými bytostmi, lidmi-rybami s mrtvolně studenou bělavě zelenavou kůží. Ir se s nimi sblíží, avšak po tragické smrti strážce majáku se vystřídá s novým meteorologem. Román vyšel jako první díl trilogie.

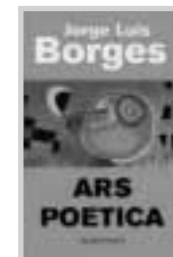
Soudobá chilská autorka románů, povídek a divadelních her **ISABEL ALLENDEOVÁ** (*1942) se po řadě českých překladů prózy pro dospělé představila opět jako autorka knih pro děti a mládež. V roce 2005 vyšel překlad románu *Les Pygmejů* (2004, El bosque de los pigmeos) od Moniky Baďurové. Vydalo ho nakladatelství BBart (188 s.). Jedná se o první vydání závěrečného dílu dobrodružné trilogie nazvané *Vzpomínky Orla a Jaguára*, jemuž předcházely *Město netvorů* (La ciudad de las bestias, česky 2003 v překladu Dory a Jany Novotných, BBart, 225 s.) a *Království Zlatého draka* (El reino del Dragón de oro, česky 2004 v překladu Moniky Baďurové, BBart, 249 s.). Stejní protagonisté prožívají úžasná dobrodružství v Africe. Během návratu do Spojených států se setkávají s misionářem, který pátrá po ztracených družích. Snaží se mu pomoci, ale společně skončí uprostřed africké džungle odříznuti od civilizace, kam se nikdo neodvážil vstoupit a kde vládne samozvaný král Kosongo. Zde se setkávají se ztročeným kmenem Pygmejů. Román popisuje tradiční způsob života obyvatel plný záhadných a magických prvků. Dílo lze číst jako fantastický nebo dobrodružný román.

Dalším z překladů je román *Zorro. Legenda začíná*. Příběh o dětství a dospívání legendárního Zorra Mstitele (El Zorro. Comienza la leyenda), který vydalo nakladatelství BBart (351 s., v překladu Moniky Baďurové).

JORGE ZÚÑIGA PAVLOV (*1965) je soudobý chilský spisovatel žijící od roku 1988 v Praze. V roce 2005 vydalo nakladatelství Mladá fronta jeho povídky nazvané *Stěhování a jiné po(c)hyby* (Mudanzas y otros movimientos) v překladu Anežky Charvátové a s doslovem Ximeny Alfaro (168 s.). Některé povídky

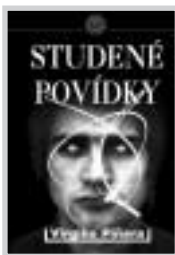
jsou inspirovány autorovými vlastními zkušenostmi, jiné jsou čistě imaginativní. Kniha je rozdělena do dvou částí. Autor vypráví příběhy mužů a žen, kteří řeší své osobní problémy, nevyřešenou minulost, pocity samoty a prázdnoty, nevěru a rozchody. Příběhy se odehrávají na mnoha místech v Chile, v Praze, Paříži... Některé z povídek byly již opublikovány i v zahraničí (např. v Miami nebo v Mexiku).

Nakladatelství Mladá fronta vydala poprvé cyklus šesti přednášek argentinského spisovatele **JORGE LUISE BORGESE** (1899–1986), které přednesl na Harvardově univerzitě v letech 1967–1968 během svého ročního stipendia. Jedná se o dílo *Ars poetica* (This Craft of Verse), vydané v překladu Mariany Houskové v edici Myšlenky Mladé fronty (120 s.). Českému čtenáři se tak dostává do rukou významné dílo odhalující další „tvář“ Borgesovy tvorby, jehož světová proslulost se zakládá především na esejích, poezii a povídkách, na časopiseckých studiích, předmluvách, kritikách, recenzích, anketách, rozhlasových úvahách, scénářích, seminářích a zmíněných přednáškách, jichž pronesl několik desítek. Borgesovy přednášky *Ars poetica* netvoří ucelený systém. Autor v nich osobitým způsobem, který vycházel z jeho vlastních zkušeností čtenáře a básníka, pojednává o poezii, její podstatě, o metaforách, o problému překladu v poezii apod. Zdůrazňuje potěšení z četby a hledání abstraktní krásy v literatuře. Metafory chápe jako matematické vzorce, které lze neomezeně kombinovat; hovoří o tvorbě Homéra a o staroanglické a severské poezii; uvažuje o smyslu doslovných překladů, které mohou být působivější, protože čtenáři přinášejí „otřes“; o zvukomalebnosti slov apod. Poslední přednášku věnoval sám sobě, své tvorbě.

dům (1966, La casa verde; č. 1. vyd. 1981 v překladu Vladimíra Medka a s doslovem Hedviky Vydrové, Odeon). Toto druhé vydání překladu Vladimíra Medka vydala Mladá fronta (376 s.). Jedná se o autobiografické dílo, v pořadí druhý román Vargase Llosy, který potvrdil jeho úspěšnost coby prozaika. Vargas Llosa se kdysi zúčastnil pralesní expedice, a tak děj svého románu umístil do prostředí amazonského pralesa a pouštního města Piury (to se objevuje i v románu *Město a psi*, 1963, č. 1966). V díle *Zelený dům* popisuje dva zdánlivě nesouvisející světy a vzájemné prolínání lidských osudů. Autor použil nových vypravěčských postupů, v románu se prolínají různé dějové, prostorové a časové roviny a postavy plynule postupují z jedné roviny do druhé. Román získal mnohá ocenění.

Tvorba kubánského dramatika, básníka a prozaika **VIRGILIA PIÑERY** (1912–1979) se prvního překladu do češtiny dočkala v roce 2005. Jedná se o *Studené povídky* (Cuentos fríos), vydané v překladu Petra Zavadila brněnským nakladatelstvím Julius Zirkus (232 s.).

Doslov „Virgilio Piñera mezi Kafkou a supy“ napsal Stanislav Škoda. Piñerova díla nebyla za jeho života systematicky publikována, přesto podle kritiků figuruje spolu s Alejo Carpentierem, José Lezama Limou a Nicolásem Guillénem ve čtveřici nejslavnějších kubánských autorů 20. století. *Studené povídky* (1956, Cuentos fríos) jsou první sbírkou autorových povídek a také prvním důležitým klíčem k pochopení tvorby. „Jsou studené (...), protože se omezují pouze na „čistý popis skutků“, jak uvedl sám autor a dodal: „Jsem natolik realistický, že nemohu vyjádřit skutečnost jinak, než ji přetočit, tj. udělat ji reálnější a živoucí“.

MARIO BENEDETTI (*1920) je uruguayský spisovatel, jehož próza se českému čtenáři představuje v překladu již počtvrté. Pěstuje všechny literární žánry včetně literárně-kritických prací. Literární kritikou jsou nejvíce cenné romány a povídky psané v duchu rea-

lismu, kolokviálním jazykem, inovující technikou a stylistikou se zaměřením na vykreslení psychologie postav. Ve svých povídkách se především zaměřuje na každodenní život v hlavním městě Uruguaye. V roce 2005 byly do češtiny Janem Mattušem přeloženy Benedettiho povídky *Psaní do schránky času* (1999, Buzón del tiempo), které vydal Julius Zirkus v edici Artigas (228 s.). Povídky se věnují různým podobám setkání. Autor podává nostalgický obraz široké mozaiky: vzpomíná na ztracenou lásku, samotu, smrt, život, telefonické hovory bez odpovědi, zvuky z jiných dob, bolestně získanou identitu, „zestárnující“ zrcadla apod.

Kolumbijský autor **GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ** (*1928) se prezentuje třemi reedicemi a prvním vydáním překladu posledního románu. První z reedicí je třetí vydání románu *Kronika ohlášené smrti* (1981, Crónica de la muerte anunciada, č.1984, 1997) v překladu Eduarda Hodouška. Knihu vydalo nakladatelství Odeon (96 stran). Nejedná se o klasický kriminální příběh, o vraždě se dozvídáme již na první stránce románu. Následují jména vrahů, důvody a okolnosti, které předcházely činu, i odsouzení společnosti, která vidí, že se k vraždě schyluje, ale nezabrání jí. Autor se zabývá rekonstrukcí zločinu formou novinové kroniky. Román vychází ze skutečné události, ze zabití mladého Santiaga Nasara na základě mylného obvinění ze znásilnění Angely Vicariové, jejíž ztracenou čest pomstí její dva bratři.

Dalším reeditovaným dílem je jedna z nejhodnotnějších próz Garcíi Márqueze, mystický román o diktátorovi, viděný z perspektivy magického realismu, nazvaný *Podzim patriarchy* (1975, El otoño del patriarca, č. 1978). Příběh se odehrává na ostrově v Karibiku. Podává černě groteskní portrét smyšleného samozvaného latinskoamerického tyрана a diktátora v bludišti moci, samoty, monstróznosti a ubohosti absolutní moci.

Posledním reeditovaným dílem je soubor *Dvanáct povídek o poutnících* (1992, Doce cuentos peregrinos, č. 1996 a 2000) v překladu Vladimíra Medka. Knihu vydalo nakladatelství Odeon (176 s.). Jedná se opět o kvalitní vyprávění s dokonalou stavbou, promyšleným rytmem vět, paralelními ději, vedené v brilantním vypravěčském stylu. Jako důležité rysy povídek jsou vyzdvihovány paradox a vizuálnost. Soubor obsahuje dvanáct povídek, které podle autora „dlouho putovaly mezi žánrem a košem na papír“ a jež napsal během posledních 18 let.

Kolumbijský nositel Nobelovy ceny za literaturu vydal po deseti letech novou novelu *Na paměť mým smutným courám* (2004, Memoria de mis putas tristes), kterou v překladu Blanky Stárkové vydalo poprvé nakladatelství Odeon (112 stran). Děj novely se odehrává v jednom městě na karibském pobřeží Kolumbie, kde žije starý mládenec, hudební kritik a nedělní fejetonista místních novin, považovaný za místního filozofa a učence. U příležitosti svých 90. narozenin chce strávit noc s nezletilou pannou. Pravidelně dochází za svou Delgadinou do vykřičeného domu, ale jeho tužby se nenaplnují. Strhující milostný příběh vede autor v ich-formě, pro něho neobvyklé. Pro sepsání novely se inspiroval románem japonského nositele Nobelovy ceny Yasunariho Kawabaty *Dům spících krasavic*.

Mexický romanopisec, esejista a scenárista **CARLOS FUENTES** (*1928) patří v současnosti k nejčtenějším autorům. Jeho díla byla u nás vydávána od 60. let 20. století. Román *Starý gringo* (1985, Gringo viejo) přeložil Vladimír Medek. Byl vydán nakladatelstvím Garamond (224 s.). Román byl připraven pro vydání v českém překladu již dříve pod názvem

Starý američan, ale nevyšel v důsledku kritických postojů autora k událostem v Československu v roce 1968. Román je považován za vrchol Fuentesova prozaického díla. Byl také zfilmován. Autor uvádí, že dílo psal dvacet let. Popisuje příběh investigativního novináře a spisovatele Ambrose Bierce, starého Američana (gringa), který se vydává do severního Mexika, aby se zúčastnil revoluce, a jde si tak pro násilnou hrdinskou smrt.

ROBERTO BOLAÑO (1953–2003) je chilský prozaik, básník a kritik, patří k obnovitelům hispanoamerického románu. Díky svému v pořadí pátému románovému dílu *Vzdálená hvězda* (1995, Estrella distante) je považován za nejlepšího soudobého chilského prozaika. Bolaño vytváří svůj osobitý literární svět zaměřený na temné stránky současného moderního světa. Používá cynický a mnohdy i dojímavý tón, zabývá se existenciálními otázkami a rád ve své tvorbě mísí životní zkušenosti s fikcí. Popisuje tragikomické, mnohdy až perverzní situace. Do češtiny byl v roce 2005 přeložen jeho román *Chilské nokturno* (2000, Nocturno de Chile) a vydán nakladatelstvím Garamond (136 s.) v překladu Daniela Nemravy. Popisuje vnitřní monolog Chilana Sebastiáná Urrutiya Lacroixe, kněze, literárního kritika, básníka a člena Opus Dei, který používá pseudonym H. Ibacache. V jedné horečnaté noci je přesvědčen, že umírá, a tak vzpomíná na nejdůležitější okamžiky svého života i života chilské společnosti během posledních padesáti let. Dílo se stylem odlišuje od ostatní autorovy tvorby.

HELENA ZBUDILOVÁ > zbudil@ff.jcu.cz
Pokračování příště

P O Z N Á M K A : Po třech letech se k přehledu španělské literatury na stránkách Čtenáře vracíme i vzhledem k letošnímu ústřednímu tématu pražského knižního veletrhu. (Čtenář 12/2005, s. 403–405; 1/2006, s. 16–18; 2/2006, s. 58–60); autorka svůj přehled překladů doplnila o roky 2005 až 2007.

Městská knihovna Český Těšín a Biblioteka Miejska Cieszyn pořádají ve dnech **12. 6.–25. 6. 2008 ČTENÍ NAD OLZOU – FESTIVAL ČTENÍ.**

Náplní bude kulturní program vztahující se ke knize a čtení, představí se zde známé osobnosti. Po dobu 14 dní budou probíhat akce na podporu čtení a čtenářství v knihovnách, ve školách a dalších kulturních a vzdělávacích institucích v obou městech. Budou to autorská čtení, setkání s ilustrátory, veřejná čtení za účasti zajímavých osobností, literární soutěže, tematické výstavy.

ZÁKONÍK JE TAKÉ KNIHA

Jak máme postupovat, chceme-li knihovnu přejmenovat podle slavného rodáka nebo jiné významné osobnosti?

Název knihovny je jednou z nezbytných náležitostí registrovaných Ministerstvem kultury ČR v evidenci knihoven. Nahlédnutím do evidence knihoven shledáváme, že nejobvyklejší forma názvu knihovny nese označení nebo odkaz na název zřizovatele resp. provozovatele knihovny, nebo místní název. Zákon č. 257/2001 Sb., knihovní zákon ve znění pozdějších předpisů nestanovuje žádné podmínky či omezení pro název knihovny, dokonce ani neurčuje, který subjekt název knihovně dává (!). (Problém, kdo je „provozovatelem“ a kdo „zřizovatelem“ knihovny ve smyslu knihovního zákona, je při pohledu do veřejné evidence knihoven vedené Ministerstvem kultury ČR a do knihovního zákona samostatným tématem k diskusi, při bližším ohledání značně překvapivým pro laika i specialistu.) Z logiky věci a obecného úzu obvykle název knihovny určuje zřizovatel v rámci zřizovací listiny. U knihoven není stanovena forma názvu zákonem ani prováděcími předpisy. Obecně proto platí, že název knihovny by neměl zasahovat do práv třetích osob a neměl by být obecně v rozporu s právním řádem České republiky.

Není vyloučeno, aby název knihovny obsahoval jméno žijící či zemřelé fyzické osoby či fiktivní postavy nebo díla. Jméno fyzické osoby je právně chráněným statkem – a to jak článkem 10 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., jímž se vyhláší Listina základních práv a svobod, tak zejména § 11 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Dle citovaného ustanovení občanského zákoníku má každá fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

Právo na jméno chráněné citovanými předpisy obsahuje zejména výlučné právo osoby disponovat svým označením jména a rozhodovat o tom, kdo,

jak, kdy a kde je oprávněn jméno užit. Nositel jména má tak výlučné právo udělit souhlas k tomu, aby jeho jméno mohlo být použito – a pojmenování knihovny po osobě je jedním z případů užití jména. Právo na ochranu jména je jedním z dílčích osobnostních práv a je součástí všeobecného osobnostního práva. Právo domáhat se jeho ochrany má především fyzická osoba, která je nositelem tohoto práva. Pokud je nositel jména po smrti, náleží právo uplatňovat nároky z titulu ochrany osobnostních práv jeho manželovi nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jeho rodičům. Právo na ochranu jména tak nezaniká smrtí jeho nositele a není zde (jako např. v případě ochrany autorských děl) striktní a jednotná limitace doby ochrany – je však dána délkou života striktně taxativně zákonem vyjmenovaných subjektů – manžela, partnera, dětí, ev. rodičů nositele primárního práva. V této souvislosti je nutné upozornit, že případný prokazatelně vyslovený nesouhlas s dispozicí se jménem ze strany nositele jména, který by učinil za svého života, nemůže zvrátit ani následný souhlas udělený příbuznými. Pokud se však bude jednat o zemřelou osobu, jejíž manžel, partner, děti a rodiče již nežijí, a taková osoba za svého života dispozicí se svým jménem explicitně nevyloučila, je dispozice s jejím jménem volná a lze knihovnu pojmenovat pouze na základě rozhodnutí zřizovatele (provozovatele) knihovny.

Pokud se tedy provozovatel knihovny rozhodne pojmenovat knihovnu po žijící osobě, měl by primárně k takovému úkonu získat její souhlas, a to nejlépe písemný. Pokud se jedná o osobu zemřelou, je nutné požádat o souhlas její případně žijící příbuzné vyjmenované v § 15 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Tento souhlas může nositel jména nebo oprávněné osoby (po jeho smrti) vázat na podmínky – například může požadovat, jakou formou bude jméno užit, zda bude použito celé jméno, tj. křestní

jméno(a) a příjmení, iniciály a příjmení nebo pouze příjmení apod. Bude velmi praktické, požádat zároveň nositele jména, ev. oprávněné osoby o souhlas s užitím podobizny (např. pro možnost vystavení portrétu či fotografie nositele jména v prostorách knihovny), neboť tato dispozice podléhá stejnému právnímu režimu jako užití jména a získání takového souhlasu předem bude velmi praktické.

Je nezbytné upozornit, že chráněným statkem jsou i názvy literárních postav, resp. fiktivní postavy a názvy autorských děl. Pokud by tedy např. provozovatel dětské knihovny chtěl knihovnu pojmenovat po pohádkové postavě, bude nutné k takové dispozici získat souhlas autora – tvůrce takové literární postavy. Ochrana tohoto statku však tentokrát není ochranou v režimu občanského zákoníku, ale v režimu zákona č. 120/2001 Sb., autorského zákona ve znění pozdějších předpisů, jakožto tzv. ochrana vnější, tj. ochrana názvu postavy oddělená od samostatného autorského díla. I přesto však bude právní režim ochrany jména literární postavy následovat právní režim autorského díla. Po smrti autora smí být dílo (v tomto případě jméno postavy) užit jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu. Ochrany se může domáhat kterákoliv z osob autorovi blízkých, toto oprávnění mají, i když uplynula doba trvání majetkových práv autorských (70 let po smrti autora). Této ochrany

se může vždy domáhat i právnická osoba sdružená autory nebo příslušný kolektivní správce.

Po získání souhlasu oprávněné osoby (osob) může zřizovatel (provozovatel) přijmout rozhodnutí o změně názvu knihovny. Platné právní předpisy nestanovují podmínky pro formu takového rozhodnutí; forma rozhodnutí tak bude záležet především na právní formě zřizovatele a struktuře základních dokumentů knihovny. Je-li provozovatelem knihovny příspěvková organizace, nebo provozuje-li stát nebo územní samosprávný celek knihovnu prostřednictvím své organizační složky, bude zřizovatel (provozovatel) realizovat změnu formou změny zřizovací listiny, popřípadě statutu. Bude též nezbytné promítnout změnu do všech základních dokumentů knihovny (knihovního řádu, výpůjčního řádu, organizačního řádu apod.).

Podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 257/2001 Sb., knihovního zákona ve znění pozdějších předpisů je provozovatel knihovny povinen písemně oznámit ministerstvu každou změnu údajů evidovaných v evidenci knihoven, a to nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy ke změně došlo. Bude nutné změnu doložit příslušným rozhodnutím zřizovatele (provozovatele), resp. úplným zněním základních dokumentů knihovny (zřizovací listinou, ev. statutem a knihovním řádem).

Evropská digitální knihovna a autorské právo

2.

Osiřelá díla a díla nedostupná na trhu

V minulém čísle Čtenáře jsme se seznámili s projektem Evropské komise „Evropská digitální knihovna“ (EDK).¹ V tomto navazujícím příspěvku se věnujeme podrobněji návrhům řešení některých problémů souvisejících s tímto projektem a autorským právem, konkrétně problémů s tzv. osiřelými díly a díly nedostupnými na trhu.

K tomu, aby bylo možno projekt EDK realizovat, je třeba autorská díla digitalizovat (nevznikla-li již přímo v digitální podobě nebo nebyla-li již

digitalizována přímo autorem nebo s jeho souhlasem – tzv. born-digital works) a poté zpřístupnit veřejnosti prostřednictvím internetu. Z hlediska autorského zákona jde o dva způsoby užití autorského díla – rozmnožování díla a sdělování díla veřejnosti způsobem, že kdokoli může mít k dílu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby, zejména počítačovou nebo obdobnou síť.² Podle autorského zákona má autor výlučné právo užit své dílo uvedenými způsoby a udělit jinému subjektu svolení dílo takovým způsobem užit. Není-li

v autorském zákoně stanoveno jinak – není-li stanovena výjimka z výlučných práv – musí každý, kdo chce uvedenými způsoby autorské dílo užít, získat předem licenční smlouvou souhlas autora, resp. nositele práv (kromě autora může být nositelem práv jeho dědic, zaměstnavatel apod.). Autorský zákon sice upravuje ve prospěch knihoven, muzeí, galerií, vysokých škol a jiných nevýdělečných školských a vzdělávacích zařízení výjimku z práva na rozmnožování pro účely archivace a konzervace, tato výjimka ale umožňuje jen relativně omezené využití takto pořízených rozmnoženin, v žádném případě neumožňuje jejich zpřístupňování prostřednictvím internetových stránek.³ K tomu je vždy potřeba získat souhlas nositelů práv.

Osířelá díla

V případě osířelých děl nelze souhlas k užití díla získat, neboť se buď neví, kdo je nositelem práv (zpravidla se neví, kdo je dědicem práv) nebo se neví, kde se nositel práv nachází. Některé státy, např. Kanada a USA, se již pokusily tento problém odstranit a umožnit tak zájemcům o užití osířelých děl uskutečnit jejich plány, aniž by byly dotčeny zájmy autorů a zároveň aniž by se uživatelé ocitali ve značně právní nejistotě pramenící z hrozby možných budoucích sankcí či náhrad požadovaných autory, kteří by se posléze ke svému dílu přihlásili. Některá tato řešení předložila ke zvážení i Podskupina pro autorské právo zřízená v rámci Skupiny expertů na vysoké úrovni (dále jen „Podskupina pro autorské právo“).

Náležitě hledání nositelů práv

Předtím, než bude možné nějaké dílo prohlásit za osířelé, by měly být učiněny veškeré možné kroky k nalezení nositelů práv. Podskupina pro autorské právo doporučuje, aby pravidla, resp. doporučené postupy pro vyhledávání nositelů práv, byla vypracovávána ve spolupráci se zainteresovanými subjekty (se zástupci nositelů práv, např. kolektivními správci, se zástupci uživatelů, např. knihoven, archivů, ale také třeba nakladatelů apod.), a to pro jednotlivé kategorie autorských děl tak, aby respektovala specifika jednotlivých druhů děl (jiná je situace např. u literárních děl, kde jde zpravidla o jednoho či několik málo nositelů práv, jiná v případě audiovizuálních děl, kde je nositelů práv celá řada). S cílem zajistit do-

statečnou pružnost a možnost změn pravidel pro vyhledávání nositelů práv je doporučováno stanovovat tato pravidla právním předpisem, ale raději formou doporučení, instrukcí apod.

Podskupina pro autorské právo odkazuje na některá již existující pravidla pro náležité hledání. Např. v Kanadě musí zájemce o užití osířelého díla prokázat, že kontaktoval přinejmenším kolektivní správce, nakladatele, knihovny, univerzity, muzea, prošel relevantní internetové stránky (prostřednictvím vyhledávačů) a v případě zemřelých autorů se pokusil nalézt dědice. Ve studii o osířelých dílech, která byla vypracována v USA se také doporučuje, aby každé jednotlivé vyhledávání bylo posuzováno podle řady faktorů, např. kolik informací obsahuje dílo samo o sobě (jméno autora, copyrightová výhrada apod.), podle stáří díla (datum vzniku či zveřejnění), zda lze informace o díle nalézt ve veřejně dostupných zdrojích (např. v rejstříku Copyrightového úřadu apod.), zda je autor ještě naživu nebo zda nositel práv stále existuje (např. v případě zaměstnaneckých děl). Dále rovněž podle povahy a rozsahu zamýšleného užití (komerčního či nekomerčního) a podle významu, jaký bude mít užití díla pro uživatele. Budou-li se vypracovávat obdobná doporučení pro náležitá hledání nositelů práv v rámci realizace projektu EDK v České republice, je možno se výše zmíněnými pravidly inspirovat.

Užití osířelých děl – modely řešení

Podskupina pro autorské právo předložila ke zvážení dva základní modely řešení problému osířelých děl. Prvním z nich je model přijatý v Kanadě, druhý model je zvažován v USA.

Kanadský autorský zákon zavedl v roce 1997 režim umožňující užívání osířelých děl spočívající v tom, že se zájemce o užití takového díla poté, co se pokusil náležitě (a bezúspěšně) nalézt nositele práv, obrátí na speciální úřad (Copyright Board of Canada) s žádostí o udělení licence k užití uvedeného díla. Úřad posoudí, zda zájemce skutečně provedl náležité šetření, a pokud dospěje ke kladnému závěru, udělí zájemci licenční smlouvou souhlas k užití díla za stanovených podmínek a za stanovenou licenční odměnu. Úřad zpravidla stanoví, že odměna má být zaplacená kolektivnímu správci, který může vybrané odměny využít ke společnému prospěchu svých členů, resp. autorů, které zastupuje. V případě, že se nositel práv po-

sléze objeví a ke svému dílu přihlásí, stane-li se tak ve lhůtě do pěti let po vypršení licenční smlouvy, je mu vyplacena odměna přímo kolektivním správcem. Uživatelé díla nehrozí podle této úpravy za užití díla žaloby ze strany nositele práv ani nebezpečí dalších nepředvídatelných nákladů (na odměnu autorovi, na soudní výlohy apod.).⁴

V USA byl v roce 2006 Kongresu předložen návrh právní úpravy, která nepočítá s udělením licencí úřadem či jinou institucí, pouze by měla být omezena odpovědnost uživatele za užití díla bez souhlasu autora. Pokud uživatel prokáže, že učinil vše, co bylo v jeho silách, aby autora našel, bude moci autor po takovém uživateli požadovat nanejvýše odškodnění ve výši obvyklé licenční odměny, jakou by bývali spolu uzavřeli, kdyby uživatel autora před užitím díla našel. Autor se nebude moci domáhat odškodného, na které má nárok v případě nelegálního užití autorského díla a které je podstatně vyšší (až 150 000 dolarů). Výhodou tohoto systému je, že nepředstavuje žádné nároky na státní rozpočet ani žádné jiné administrativní, personální a finanční nároky na kolektivní správce či jinou instituci, která udělovala licence. Nevýhodou pro uživatele je skutečnost, že i nadále nemá přílišnou právní jistotu, že nebude žalován a že nebude platit odškodné, resp. jakou odměnu bude muset autorovi dodatečně doplatit. Rovněž výsledek sporu může být značně nejistý. Návrh právní úpravy zatím nebyl přijat.⁵

Doporučení Podskupiny pro autorské právo – licence

Podskupina pro autorské právo doporučuje ve svém dokumentu z listopadu 2007⁶ zřízovat tzv. Střediska pro vyřizování autorskoprávních otázek (angl. Rights Clearance Centres, dále jen „Středisko“), přičemž takovými středisky by mohli být např. již existující kolektivní správci práv (nebo úřady podobné kanadskému Copyright Board of Canada apod.), kteří by na základě právní úpravy mohli udělovat svolení k užití osířelých děl za stanovených podmínek v rámci tzv. rozšířených licencí nebo v rámci jiných režimů s obdobným účelem.⁷

Postup by měl být takový, že před podáním žádosti o licenci k digitalizaci a/nebo ke zpřístupnění osířelého díla, provede uživatel (nebo po vzájemné dohodě jeho jménem příslušné Středisko) s náležitou péčí pátrání po nositeli práv,

přičemž se bude řídit požadavky či doporučeními vypracovanými pro příslušnou oblast (druh díla apod.). Středisko poté vydá licenci k digitalizaci a zpřístupnění osířelého díla se souborem prozatímních podmínek, které budou platit, pokud nedojde ke změně situace (tzv. prozatímní licence/default licence), a vybere licenční odměnu. Podskupina pro autorské právo doporučuje, aby koncepci odměny (zejména její výši) a popřípadě i způsob nakládání s vybranými odměnami vypracovala Střediska ve spolupráci se zástupci autorů (sdruženími nositelů práv a kolektivními správci).

V případě, že se autor posléze objeví, resp. přihlásí u příslušného Střediska, budou mu veškeré odměny vybrané jeho jménem, v souvislosti s udělením licencí k užití jeho díla, vyplaceny. Pravidla pro nakládání s těmito odměnami vypracují Střediska rovněž ve spolupráci s příslušnými sdruženími autorů, uživatelů (nakladatelů, výrobců záznamů apod.), s kolektivními správci, jakož i kulturními institucemi. Podskupina pro autorské právo nevylučuje, že by tato pravidla mohla zahrnovat i možnost vyplácet určitý podíl z nerozdělených odměn kulturním institucím.

Licence k užití osířelého díla, kterou by udělovalo Středisko, by měla být nahraditelná licencí vydanou příslušným autorem nebo jeho zástupcem a měla by zahrnovat i ustanovení o zániku licence v případě, že se autora podaří identifikovat a/nebo dohledat, jakož i ustanovení o tom, jak bude poté nakládáno s digitalizovaným dílem. V té souvislosti by se mělo přihlížet k potřebám uživatele (ať už by šlo o knihovnu či podobnou instituci nebo o komerčního uživatele), který získal svolení k digitalizaci a/nebo ke zpřístupnění původně osířelého díla.

Projekt EDK předpokládá, že jednotlivá Střediska ze všech členských států Evropské unie budou vzájemně spolupracovat a že přijatá opatření budou vzájemně kompatibilní a uznávaná v celé Evropské unii. S tím souvisí i nezbytná transparentnost a dostupnost informací. Střediska by měla vhodným způsobem zveřejňovat veškeré relevantní informace – o právní úpravě, o zvolených opatřeních, o podmínkách udělení licencí, jakož i rejstříky již známých osířelých děl.

Díla nedostupná na trhu

V případě tzv. děl nedostupných na trhu stojí před knihovnou či obdobnou institucí, která má

zájem digitalizovat a/nebo zpřístupnit takové dílo v rámci EDK prostřednictvím internetu, nutnost zajistit si souhlas nositelů práv. Totéž platí i pro jakéhokoli jiného zájemce o užití takového díla. V praxi se jedná zpravidla o díla, která byla vydána či jinak zpřístupněna veřejnosti (např. odvysílána) před dlouhou dobou a která většinou, přinejmenším podle názoru zájemce o užití, nejsou již komerčně zajímavá. Otázka, zda jde o dílo skutečně již komerčně nezajímavé v blízké či vzdálené budoucnosti, může být značně zapeklitá a názory na ni se mohou a jistě i budou v jednotlivých případech hodně lišit. V každém případě je věcí nositele práv, aby se rozhodl, zda chce i nadále dílo komerčně využívat nebo zda svolí k jeho digitalizaci a zejména k jeho zpřístupnění na internetu, čímž může do značné míry komerční využitelnost díla v budoucnosti omezit.⁸

Vzorová licenční smlouva

Prvním praktickým výstupem Pracovní skupiny pro autorské právo byla vzorová licenční smlouva pro digitalizaci děl nedostupných na trhu a jejich zpřístupňování knihovnami, která byla navržena tak, aby se mohla přizpůsobit různým právním režimům a modelům správy práv, které se používají v jednotlivých členských státech Evropské unie.⁹ S cílem nepůsobit újmu zájmu nositelů práv na komerčním využití jejich děl omezuje se vzorová licenční smlouva pouze na to, že umožňuje knihovnám díla nedostupná na trhu digitalizovat a zpřístupňovat uživatelům prostřednictvím uzavřených zabezpečených sítí. Nositel práv má nárok na odměnu, může však uzavřít i bezúplatnou licenci. Licenci lze kdykoli zrušit, mimo jiné i za účelem opětovného komerčního využití díla, vzorová smlouva však pamatuje i na ochranu oprávněných zájmů knihovny (např. za určitých podmínek má knihovna nárok na náhradu vynaložených nákladů apod.).

Licenční smlouvou se uděluje knihovně nevylučně a nepřevoditelné právo digitalizovat dílo, které je předmětem licence, a zpřístupňovat ho uživatelům prostřednictvím uzavřených sítí. Nositel práv k dílu má nárok na odměnu, kterého se může svobodně vzdát. Příslušnému autorovi/vydavateli zůstává jeho autorské právo zachováno

i u digitální verze a může kdykoli licenci zrušit, mimo jiné také za účelem opětovného komerčního využití díla. Autor/vydavatel má právo požadovat od knihovny informace o užívání díla, které mu umožní lépe zhodnotit, jaký potenciál má jeho případné opětovné komerční využití. Pokud udělovatel licence odejme knihovně část materiálu, na nějž byla licence poskytnuta, a odňatá část představuje více než 10 % daného titulu, má knihovna nárok na náhradu nákladů. Knihovna může poskytovat on-line přístup k digitalizovanému dílu jiným knihovnám nebo třetím osobám (např. univerzitám apod.) jen na základě zvláštní licenční smlouvy.

Vzorová licenční smlouva je určena především knihovnám, ale mohly by ji využívat i další instituce (např. archivy, muzea apod.). Měla by být šířena a doporučována nejlépe prostřednictvím internetových stránek příslušných institucí (ministerstev, národních knihoven, sdružení autorů, kolektivních správců apod.) a mohla by být podpořena také přímo Evropskou komisí. I v případě děl nedostupných na trhu by podle názoru Podskupiny pro autorské právo mohla sehrát určitou pozitivní (asistenční) roli výše zmíněná Střediska. V případě děl nedostupných na trhu by však plnila pouze doplňkovou roli (vedením databází děl prohlášených autory za nedostupná na trhu, uzavíráním licenčních smluv za autory, poskytováním informací o subjektech oprávněných takovou smlouvou uzavřít apod.). Bylo by věcí rozhodnutí autora, resp. příslušného nositele práv, zda by Středisko využívali či nikoli.

Obdobně jako v souvislosti s osiřelými díly doporučuje Podskupina pro autorské právo, aby Střediska ve spolupráci se zástupci autorů a dalších nositelů práv a s kolektivními správci vypracovala koncepci udílení licencí, pravidla pro vytváření databází děl nedostupných na trhu, jakož i podmínky prozatímních licencí, které by měly vycházet ze Vzorové licence pro užití děl nedostupných na trhu, vypracované Podskupinou pro autorské právo (viz výše). I v případě děl nedostupných na trhu by veškerá přijatá opatření měla být náležitě transparentní a kompatibilní s opatřeními u ostatních členských států.

ADÉLA FALADOVÁ > adela.faladova@mkr.cz

ODKAZY:

- 1 FALADOVÁ, A. Evropská digitální knihovna a autorské právo – 1. část. Čtenář. 2008, č. 4, s. 136–139.
- 2 Ustanovení § 13 a § 18 odst. 2 autorského zákona.
- 3 Ustanovení § 37.
- 4 <http://www.cb-cda.gc.ca/unlocatable/brochure-e.html>
- 5 <http://www.copyright.gov/orphan/>
- 6 i2010 Střediska pro vyřizování autorskoprávních otázek u osiřelých děl a databáze těchto děl – Doporučené základní zásady fungování vypracované podskupinou pro autorské právo v rámci iniciativy i2010 DIGITÁLNÍ KNIHOVNY (http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg_minutes/copyright/key_principles_ow.pdf)
- 7 Pojem „Středisko pro vyřizování autorskoprávních otázek“ se rozumí vnitrostátní centralizované přístupové místo, jehož prostřednictvím lze vstoupit do sítě středisek pro autorskoprávní agendu, provozovaných jednotlivými autory nebo vydavateli a jejich zástupci, což jsou například kolektivní správci, agentury apod. Mechanismy fungování vnitrostátních středisek pro vyřizování autorskoprávních otázek by měly být navzájem propojitelné, aby bylo možno vytvořit celoevropskou síť těchto středisek.
- 8 Nutno také pamatovat na to, že není vyloučeno, že práva k takovým dílům mohou vykonávat na základě dříve uzavřených licenčních smluv nakladatelé či výrobci a autor sám nemůže s dílem zcela volně disponovat.
- 9 http://www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/eu-a-autorske-pravo/vzorov_licen_n_smlouvy.pdf

Je profese knihovníka úplně zastaralá?

5.

33 DŮVODŮ PROČ JSOU KNIHOVNY A KNIHOVNÍCI STÁLE MIMOŘÁDNĚ DŮLEŽITÍ

13. Tak jako podniky i digitální knihovny potřebují kvalitní personál

Na kvalitní podporu při realizaci prodeje svých produktů a uspokojování potřeb zákazníků spoléhají i on-line podniky. Služby založené na dostupnosti e-mailu, telefonu a živé komunikaci přispívají k lepšímu pocitu zákazníka. Totéž platí i pro občany požadující informace. Knihovníci jsou proto velmi důležití při poskytování služeb uživatelům.

14. „Fyzické“ knihovny jen tak nezmizí

To proto, že mnoho knihoven ještě nedigitalizuje a mnoho jich ani digitalizovat nebude. Má to jeden jediný důvod: je to drahé. Při nízkém odhadu 10 dolarů za knihu (a snad i mnohem více za starší, choulostivější knihy) je digitalizace celé knihovny, řekněme více než 10 000 svazků, stále nákladná – to si lze počítat.

A také proto, že mnoho uživatelů knihoven je stále závislých na tradičním efektivním přístupu k vyhledávání informací, a to prostřed-

nictvím počítačů přímo na místě nebo s asistencí knihovníků, jejichž pomoc je v dosahu.

15. Vyhledávání knih v Googlu „nefunguje“

Kdyby indexování veškeré světové produkce metodou Google mělo být kompatibilní se světově proslulým rešeršním systémem této společnosti, mohli bychom proti provozu knihoven přesvědčivěji argumentovat. Experti nicméně poukazují na to, že vyhledávání knih v Googlu (*Google Book Search*) je hodně vzdáleno uživatelsky přívětivému prostředí, jaké můžeme pocítit při běžném vyhledávání v Googlu na internetu.

Ideály poskytování informací každému člověku narážejí také na touhu Googlu šéfovat této oblasti. Nechystají se přenechat své rejstříky konkurentům jako např. Microsoftu, Yahoo, Amazonu či ostatním, kteří se neúčastní projektů digitalizace. Uživatel poté ztrácí informace, není-li možné prostřednictvím preferované rešeršní služby zaměřené na knihy získat přístup ke všemu. Společnosti, které uplatňují tento konkurenční přístup k digitalizaci, se mívají s filozofií veřejné knihovny. Knihovny by měly nerušeně pokračovat ve svém poslání a být dostupné široké veřejnosti.

WILLIAM SHERMAN > přeložil MIROSLAV RESSLER

HISTORICKÉ KNIHOVNY NÁRODNÍ (památkové) SPRÁVY VE VELKÉ BRITÁNII

Jedním z největších vlastníků knih v Británii, v pořadí pátým, je Národní (památková) správa (National Trust) založená v roce 1895 na ochranu historických památek a přírodních krás. Dnes jí patří víc než 200 historických budov a zahrad, 49 památek technického zaměření, téměř 600 mil pobřeží a přes 248 000 hektarů chráněné krajinné plochy, jež ji činí největším soukromým majitelem půdy v Anglii, Walesu a Severním Irsku. Soukromým proto, že i přes své poněkud zavádějící jméno je National Trust (dále jen NT) nevládní, nezisková organizace charitativního statutu, bez státních dotací, závislá pouze na členských příspěvcích, darech a odkazech. Nezahrnuje Skotsko, jež má svůj vlastní National Trust for Scotland.

Historické budovy přecházejí do vlastnictví NT většinou formou odkazů a náklady na péči o ně a sbírky v nich obsažené se v současné době vyčísľují na 53 milionů liber ročně. Tato částka zahrnuje platy zaměstnanců organizace, která je ale také velmi závislá na široce rozvinuté a dobře vyškolené síti dobrovolných, tedy neplacených, spolupracovníků. Ti nejčastěji pocházejí z řad důchodců a slouží většinou jako průvodci v jednotlivých historických objektech. Najde se mezi nimi řada profesionálů, odborníků, např. knihovníků nebo konzervátorů, jejichž znalosti a schopnosti jsou neocenitelné při péči o sbírkové předměty, včetně knih.

Mezi majiteli knižního bohatství má NT unikátní pozici v tom, že pečuje nejen o knihy jako jednotliviny, ale hlavně o celé interiérové knihovní celky, které jsou dodnes ponechány v původních prostorech, kde vznikaly, staly se jejich nezbytnou součástí a dohromady tvoří historickou a organickou jednotu. V majetku NT je 160 historických knihoven obsahujících 350 000 titulů v 500 000 svazcích a, jak už je nevyhnutelné při tomto typu sbírek, jejich složení se liší nejen tematicky, ale i rozsahem. Jsou domy, kde se najde jen jediná kniha, ale jsou i takové, jejichž knižní fond přesahuje 10 000 svazků.

Největší ze sbírek v péči NT je knihovna v zámečku Blickling Hall v hrabství Norfolk, která má přes 12 000 titulů. Také většina dalších velkých interiérových knihoven se nachází ve venkovských panských sídlech jako Tatton Park v Cheshire, Wimpole Hall u Cambridge nebo Belton Hall v Lincolnshire. Tyto knihovny byly často budovány sběrateli a bibliofily a obsahují mnoho starých a vzácných tisků, v některých případech i prvotisky a iluminované rukopisy, reprezentující krásu ilumináčnického, tiskařského a knihvazačského umění.

Mezi historickými knižními celky nejsou ale jenom sbírky bibliofilské. Přesto, že padesát procent všech knih jsou staré tisky vydané před rokem 1801, celá řada interiérových knihoven na panských sídlech obsahuje knihy zakoupené jako předměty denní potřeby. Ale i mezi těmito svazky jsou mnohé staré tisky či jinak vzácné publikace. Toto cenné knižní bohatství je dnes vzácným svědkem proměn čtenářského vkusu. Setkáváme se zde s poměrně širokou tematickou náplní sbírek, které svým charakterem organicky souvisí s dobou jednotlivých generací a členů historických rodů, jimž objekt náležel. Nacházejí se zde publikace v různých jazycích a širokých čtenářských zájmech, mnohdy dovezené zahraniční tisky jinde v Anglii se nevyskytující. Jsou to knihy jak náboženského, tak hospodářského charakteru včetně herbářů, zdravotních příruček a zvěrolékařských knih, topografie, cestopisy, mapy a atlasy, noty, právnícké a vojenské spisy, texty z oblasti historie, politiky, umění, architektury, encyklopedie a slovníky. Zastoupena jsou klasická studia, vědecké disciplíny, literatura, beletrie a také knížky pro děti. Mezi nejvzácnější patří drobné publikace, často místního zaměření, které akademické a jiné učené a veřejné knihovny 18. a 19. století nepovažovaly za vhodné zařazovat do svých fondů. Jednou z nejzajímavějších sbírek je v tomto směru selská knihovna na farmě Townend poblíž Windermere v Jezerní oblasti severní Anglie nebo Tý'n-y-Coed Uchaf, horská farma ve Walesu, kde se dochovaly unikátní

welšské tisky. Cenným historickým a duchovním pramenem mohou být i pozdější osobité celky tvořící nezbytnou součást slohových interiérů. V poslední době byla dokončena renovace knihovny v Tyntesfield, romantickém novogotickém sídle nedaleko Bristolu, která představuje vzácně dochovanou knihovnu gentlemana pozdní viktoriánské doby. Latinský nápis „Litera scripta manet/Verba locuta volant“ (Psané slovo zůstává/Mluvené slovo mizí) nad vchodem do hlavního sálu uvede návštěvníka do klenuté místnosti vyplněné knihovnickými regály označenými klasifikací a vyplněnými krásně vázanými svazky dobových publikací převážně uměleckého zaměření.

Důležitými památníky jsou knihovny v bývalých rezidencích literátů a jiných osobností. Ve vlastnictví Národní správy jsou knihovny dvou britských premiérů, Disraeliho a Churchilla, Kiplingovo sídlo Bateman's, Shaw's Corner Bernarda Shawa a v roce 2009 bude NT po úpravách otvírat veřejnosti jednu ze svých posledních akvizic, prázdninovou vilu Agathy Christie v Devonu, jejíž knihovna obsahuje kompletní soubor prvních vydání autorčiných detektivek. Knihy vlastněné ženami se v knihovnách NT nacházejí v poměrně velkém počtu a jsou dnes cenným pramenem pro feministická studia. Specialitou knihoven Trustu je také jejich dochovaná rodová kontinuita, se kterou se nedá stoprocentně počítat do budoucna tam, kde jsou podobné knihovny stále soukromým vlastnictvím.

Pokud byly součástí darované pozůstalosti také archivní materiály, jako korespondence, deníky, vzpomínky, památníky a další dokumentace související s historií objektu a rodu, jsou deponovány v archivech příslušných hrabství, kde k nim mají badatelé snadnější přístup.

Veřejnost může knižní sbírky zhlédnout jako součást prohlídkové trasy v jednotlivých objektech a badatelům, kteří potřebují konzultovat o určitých publikacích, je přístup ke knihám na požádání

umožněn. Zpřístupňování knižního bohatství Trustu je považováno za stále více žádoucí a projevuje se také pořádáním pravidelných výstav.

Katalogy jednotlivých knihoven jsou v současnosti vedené většinou už v počítačovém formátu a buduje se databáze odborně zpracovaného souborného katalogu s přístupem on-line, pro který je zatím zkatologizována asi třetina celkového fondu.

Knihovny jsou spravovány dvěma profesionály s pomocí jedné další pracovní síly. K dispozici je tým konzultantů, o jejichž pomoc je možno požádat, jsou-li na to uvolněny finance. Největší starostí je pro vedení otázka prezervace a ochrany fondů. Program záchrany, restaurování a preventivní konzervace je součástí pravidelné údržby. Náklady jsou horentní a je neustále nutné vymýšlet nové způsoby, jak získat potřebné příspěvky na záchranu tohoto kulturního dědictví. Hrad Chirk ve Walesu, jehož knihovna obsahuje množství kodexů ze šestnáctého století v dobových vazbách, jež potřebují konzervovat, např. letos nabízí jako darokou koupí adopci ochranných opatření určitého kodexu dle vlastního výběru a doplňuje ji prohlídkou konzervačního zázemí.

Práce Národního Trustu nikdy nekončí a platí to nejen pro všechna památková svěření, ale i pro tak odborně specializovanou součást jako jsou knižní fondy, které zdaleka nejsou jen atraktivním doplňkem historických interiérů, ale z hlediska společenských věd cenným a mnohdy unikátním historickým pramenem pro studium kulturních hodnot národa.

Knihovna sídla Tyntesfield

DO ČÍSLA PŘÍSPĚLI

● **PhDr. Jaroslav Čisář** – Vydavatelství Grand Princ v Praze ● **Mgr. Adéla Faladová** – Ministerstvo kultury ČR
 ● **Mgr. Zlata Houšková** – NK ČR ● **PhDr. Bohumíra Jozífková** – DEMA a. s. ● **Mgr. Petra Koutná** – Koutná & Slušná, advokátní kancelář v. o. s. ● **Mgr. Petr Novák** – Státní technická knihovna ● **Děviana Pavlíková** – Britská knihovna, Londýn ● **Mgr. Vladana Pillerová** – NK ČR ● **Ludmila Rimlová** – Městská knihovna Hlučín
 ● **William Sherman** ● **Jaroslav Winter** – BMI sdružení ● **PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.** – Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Všichni jsme tady doma i díky ostravské knihovně

O CO ŠLO?

Dětským oddělením všech poboček Knihovny města Ostravy (www.kmo.cz) se i v roce 2007 podařilo spolupracovat na celoročním, tentokrát multikulturním projektu s názvem **Všichni jsme tady doma**. Jeho struktura byla jednoduchá. Rozhodli jsme se věnovat pozornost celkem pěti národnostním menšinám, které mají v Ostravě početné zastoupení, a to během pěti dvouměsíčních tematických bloků (tedy vyjma letních prázdnin).

Každý z bloků – vietnamský, romský, řecký, polský, slovenský – si vzala na starost jiná skupina poboček, jež zajistila potřebný materiál a především vypracovala podrobný program tak, aby jeho osnova byla využitelná ostatními a zároveň, aby i každá knihovna mohla do systosti využít své vlastní nápady.

V typech aktivit jsme si žádné meze nekladli, a tak vznikaly tradiční besedy s osobnostmi, koncerty, tvůrčí dílny, výstavy a soutěžní kvízy, ale došlo i na divadelní představení, pohybové soutěžní turnaje, literární večery, veřejná čtení, vystoupení folklórních souborů a výtvarné soutěže.

Příklady dílčích akcí jednotlivých bloků

VIETNAMSKÝ BLOK:

- Rýžová políčka – veřejné čtení vietnamských pohádek pro děti i rodiče doprovázené výtvarnou dílnou.
- Pohádky dračího krále – dramatizace dvou vietnamských pohádek podle společného scénáře.
- Den Vietnamu: oslava svátku Tet – pásmo soutěží, kvízů, závodů pro děti.

- Umění Vietnamu: Mandaly – tvůrčí dílna; obrázky z rýže, barevného písku a čajů.

ROMSKÝ BLOK:

- Dramatizace romské pohádky – divadelní představení romských dětí ve spolupráci se studenty Ostravské univerzity.
- Sociální specifika romské komunity, komunikace s příslušníky etnika – beseda s romskou poradkyní Lýdií Poláčkovou pro knihovníky.
- Ukaž co umíš – tříkolový soutěžní turnaj v tanci, zpěvu, hře na hudební nástroj.

ŘECKÝ BLOK:

- Beseda o Řecku se Sofií Prusalis, spojená s ukázkami tradičních řeckých tanců.
- Řecký folklór – výstava o řeckých tradicích zapůjčená z Vlastivědného muzea v Olomouci.
- Musaku, gyros, suvlaki – v knihovně ochutnáte taky – beseda o řecké

kuchyni se známým kuchařem Romanem Hadrbolem.

- Moudrý strom – tvůrčí dílna, výroba stromu s citáty slavných řeckých filozofů.

POLSKÝ BLOK:

- Koukni, Polsko! Vystoupení folklórního souboru Zorómbek.
- A. Sapkowski – beseda s významným současným autorem fantasy literatury.
- Amicis cansione antique – koncert klasické hudby; prezentace hudebních děl polských autorů.
- Teatr pantomimy SZKAPA – divadelní vystoupení polského souboru.

SLOVENSKÝ BLOK:

- Javorníky, Tatry, Fatra, Spišské hrad – vieš, kde je máš hľadať? – beseda pro děti doplněná poslechem slovenského textu, znalostním kvízem.
- Černá hodinka – čtení pohádek ve slovenštině spojené s tvůrčí dílnou

Hlavním cílem projektu *Všichni jsme tady doma* bylo podpořit interkulturní dialog a prostřednictvím multikulturního vzdělávání napomoci integraci cizinců, kteří se rozhodli v Ostravě žít.

Kam to došlo?

Naši snahou bylo připravit programy jak o menšinách, tak pro menšiny. Ideální byly případy, kdy se podařilo zapojit příslušníky z konkrétních menšin i do samotné přípravy programů.

Samozřejmě ne vždy to bylo snadné. Například komunikace s vietnamskou, vůči českému světu poměrně uzavřenou, minoritou byla obtížná. Nakonec se přece jen podařilo pře-

mluvit vietnamské vysokoškoláky k uskutečnění besedy o své zemi pro veřejnost, na níž měli hosté možnost jak ochutnat vzorky jejich národní kuchyně, tak vidět tradiční vietnamské předměty, oděvy, zhlédnout prezentaci aj.

Vynikající byla spolupráce s polskou novinářkou paní Radlowskou-Obrusník, která nám pomohla zprostředkovat řadu kontaktů s polskou kulturou a i s polským konzulátem. Výsledkem spolupráce se stalo pásmo prestižních akcí podzimního polského bloku, kterých se účastnili

i představitelé z ostravského magistrátu, který projekt podpořil.

Za zmínku stojí také to, že mnohé pobočky navázaly při přípravě těchto programů na zkušenosti získané v krátkodobějším projektu „Knihovna jako brána k integraci cizinců v EU“ realizovaném ve spolupráci s Multikulturním centrem Praha v roce 2006. I tehdy připravovaly ostravské knihovny integrační aktivity. Pro ně bylo odrazovým můstkem především zmapování terénu v kraji, tj. organizací, které minority sdružují, vytipování kontaktních osob,

zjištění možností spolupráce s nimi apod.

Co z toho vyšlo?

Důkazem úspěchu snad může být celkový počet 332 realizovaných dílčích akcí, které do knihoven přilákaly přes 5000 hostů. Hlavně jsme si ověřili, že zvolená struktura projektu v praxi funguje a pro příště stačí jen zvolit odlišné národnosti menšiny a v projektu, jehož už osvědčená forma zůstane stejná, dále pokračovat.

IRENA ŠTASTNÁ

Týden čtení 2008 v Masarykově veřejné knihovně Vsetín

Novinkou letošního 11. ročníku celorepublikové akce Březen – měsíc internetu (BMI) byl Týden čtení, který probíhal ve dnech 10.–16. března 2008.

Masarykova veřejná knihovna Vsetín se s nadšením přihlásila „do staronové“ březnové aktivity, kterou vyhlásilo Sdružení knihovníků a informačních pracovníků ČR. Knihovna při organizování čtení vycházela z dlouholeté výborné spolupráce se školami, využila zkušeností pracovníků Komunitního klubu a projektových pracovníků, které zodpovídají za aktivity s dětmi a mládeží. V poslední řadě knihovna nabídla příjemný moderní interiér Komunitního klubu v hlavní budově na Dolním náměstí. Společně hlasité předčítání probíhalo i v sídlištních knihovnách v Luhu, v Rokytnici a na Trávníkách.

V Komunitním klubu naslouchalo celkem 353 žáků z 16 tříd. Nechyběli zástupci mateřských, základních ani středních škol, pro které byl připraven program dle věkové struktury účastníků. Četly se ukázky jak z klasiky, tak z novinkového fondu knihovny. Pro menší děti bylo připraveno *Devatero pohádek, Edudant*

a Francimor, Měl jsem psa a kočku nebo *Zuby nehty*. Pro ostatní byl výběr rovněž velmi rozmanitý: *Černá kniha pubertáka, Uprchlík křídí svou stopu, Stopařův průvodce galaxií, Simion Výtažník, Slabost pro každou jinou pláž* či gangsterka *Pět hospod, dva bary a jeden noční klub*. Své místo měla před posluchači také klasika, například Hemingwayova *Fiesta a Komu zvoní hrana*, Danteho *Božská komedie* nebo *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* Miguela de Cervantese.

V dětských knihovnách (sídlištní knihovny) v Luhu, Rokytnici a na Trávníkách se uskutečnilo celkem 10 společných čtení, kterých se zúčastnilo 207 dětí.

Ze zmíněných akcí vybíráme např.: *Čtete si navzájem, Společné čtení, nad něj není, Čtu, čteš, čtete* – soutěž o nejlepší čtení, *Jedno slovo, druhé, třetí, jako ptáčky z pusy letí, Přečtete si společně* aj.

Čtení bylo velmi dynamické. Děti pozorně poslouchaly, četly, opravovaly popletené pohádky. U větších čtenářů byl důraz kladen na dramatickost čtení, děti se dozvěděly, jak je důležité přečíst úryvek tak, aby

zaujal ostatní posluchače. Po přečtení vybraných částí knihy následovaly povídání o ukázce. Soutěž ověřila, jak bedlivě děti poslouchaly a zda textu vůbec rozuměly.

V dětské knihovně v Luhu funguje knihovnický kroužek Knížátka. „Knížátka“ navštívila mladé čtenáře v knihovně v Rokytnici. Společně zde prožili příjemné odpoledne plné soutěží, kvízů a čtení. Akce *Přišli jsme k vám na návštěvu...* měla náboj a dětem se líbila.

V knihovně se společně četlo nejen pro a s mladými lidmi, ale také se seniory.

V rámci Akademického roku pro seniory knihovna připravila čtení z děl regionálních autorů „Valašskem literárním“. Úterý 11. března bylo prodchnuto zážitkovým čtením a radostí ze společně objevené poetiky literárního Valašska.

Týden čtení v knihovně se vydařil a mimo jiné prokázal přetrvávající zájem o čtení i v době prudkého rozvoje informačních technologií.

V příštím roce s knihou v ruce – na shledanou!

MARIE POKORNÁ
HANA RŮŽIČKOVÁ

DOTAZ: S jakými představami o budoucí podobě knihoven se setkáváte?

ODPOVĚĎ: Samozřejmě, že nikdo asi přesně neví, jak budou knihovny vypadat v budoucnosti, ale ve Švédsku to nyní vypadá i takto: Představte si bývalou továrnu, která v podstatě dostala jenom nová, větší okna a je plná různých přístrojů, obrazovek, počítačů, přehrávačů, kde se pouštějí filmy, kde si spousta mladých lidí hraje TV hry a všechno je vystaveno jako v kterémkoli jiném obchodě. Je slyšet hudba z reproduktorů, normalní hovor a i jiné zvuky, třeba řinkot talířů známý z restaurací. Vedle voní káva... úplně jako v nákupním středisku. Na knihovních regálech nejsou jenom knihy, ale fungují hlavně jako zobrazovací jednotka (display) a vystavují tak produkty. Budova se jmenuje *Dieselverkstad* a nachází se ve Stockholmu. A je to skutečně knihovna, do které vpustili neortodoxní knihovníky. Její šéf má slogan: *Nechci, aby se příští generace učila, že knihovna je místo, kde má být úplně ticho. Vždyť máme v naší knihovně i Strinberga i Dostojevského.*

Už slyším, jak reagujete (a já taky). Hrůza, knihovna ztrácí svoje poslání. Co ti ostatní uživatelé, kteří chtějí ticho? Kde je vzdělávání, obrada atd. Úplně stejně se kritizuje tato knihovna a jiné podobné ve Švédsku, v Anglii a zřejmě i všude jinde, jako populistické a povrchní. Hlavní kritika ovšem je, že se tato místa (určití kritici jim ani nechtějí říkat knihovny) komercializují, čemuž, jsme všichni vystaveni od rána do večera. Ovšem faktem zůstává, že právě tato knihovna stále zvyšuje počet výpůjček i počet návštěvníků a podle všeho získává úplně nové spektrum uživatelů. Po 25 letech, kdy dochází ke snižování výpůjček a k poklesu počtu návštěvníků knihoven po celém Švédsku, je tohle určitě něco nového.

Pohled na knihovnu se radikálně mění. Už nyní se knihy perou o místo se spoustou drátů, přípojek, počítačů, obrazovek a tak dále. Takže se dá říci, že pohled na tichou knihovnu, která uchovává jenom spoustu knih, je už poněkud přežitý.

A tak přichází nová vize: tzv. Knihovna 2.0. Michael Casey, stejně jako později další knihovníci, začal na svém blogu (<http://www.librarycrunch.com>) v roce 2005 uvažovat o využití konceptu Web 2.0 i pro knihovny. Koncovka 2.0 se dnes může přidat k mnoha dalším odvětvím – např. business 2.0, ekonomie 2.0 nebo školství 2.0.

V knihovnách to může kromě využití technologií znamenat i posun od zažitých stereotypů, jako je zákaz jídla a pití v knihovnách, zákaz mobilních telefonů atd. Knihovna 2.0 má být místem, kde rozhodují návštěvníci, kteří se dají přirovnat k akcionářům, protože ve Švédsku jsou všechny knihovny financovány státem, městy/obcemi, a tudíž z daní všech obyvatel. Takže tedy pryč s hierarchiemi a nechte návštěvníky rozhodovat.

Konkrétním příkladem je i Anglie a její *Idea Store*. Tento projekt tvoří síť několika londýnských knihoven s velice netradičním pojetím knihovnických služeb. Začínal v Bow v severním Londýně a nyní má sedm budov po celém městě. Název by se dal volně přeložit jako *skladiště* nebo *obchodní dům s nápady či myšlenkami*. Tou hlavní myšlenkou je, že nic v této knihovně není pevně dané – ani nabídka, ani aktivity. Všechno se stále mění, s minimální námahou se přestavují i regály, které jsou na kolečkách a všechen mobilní nábytek. Na stěnách jsou citáty a portréty návštěvníků. *Změna ve všem* zde není něco, co děsí a co je namáhavé, ale něco, co propustuje celou knihovnu a na čem je knihovna založena.

Několik *Idea Store* je přímo v nákupních střediscích. *Dieselverkstad* a *Idea Store* úplně mění pohled na knihovny. Jsou založeny na myšlence, že naši zákazníci vědí, co chtějí a my to máme jen zařídit. Těmto novým knihovnám předcházelo totiž mnoho průzkumů a prověřování, aby knihovníci věděli, co si vlastně jejich zákazníci žádají. Krátce se to dá vyjádřit metaforicky: *Pusťte lidi dovnitř.*

Existuje již spousta různých webových stránek, kde si mohou zákazníci sami povídat o knihách, a to bez našeho vměšování a usměřování. Takže je na obzoru chaos? Možná že ne. Možná, že podceňujeme naše uživatele. A protože s příchodem Googlu a jiných projektů se skutečně mění i potřeby katalogizace a klasifikace, je na nás, abychom toho využili a pomohli s našimi znalostmi ten chaos trochu utřídit. Započkejme ale i uživatele, o kterých si možná dosud myslíme, že vlastně nemají v knihovně co dělat. Opusťme hierarchie, povolme hranice a zahrňme zákazníky i do našich uzavřených systémů (některé programy to již nabízejí – Connotea a Zotero).

Znamená to i nové formy spolupráce, například s knihkupectvími, kdy knihovníci pomáhají uživatelům s objednávkami knih. Mnoho knihoven se slučuje s turistickými kanceláři, archivy i muzei. Už se objevilo i nové jméno *Biblioseum*. V menších městech a obcích toto sdružování probíhá hlavně kvůli možnosti lepšího marketingu a dostupnosti technologií. Zkušenosti jsou kladné, poskytují větší flexibilitu a jsou rozhodně zajímavé. Možná i malíčko bolestné pro nás všechny, kteří máme „staré“ školy. Tak co myslíte? Budou v budoucnu knihovny vůbec ještě potřeba? Odpověď mám od samotného zakladatele pojmu Knihovna 2.0, Michaela Casey: „Ano budou, ale my knihovníci to musíme obhájit!“

KNIHOVNICTVÍ Teorie. Řízení a organizace

American Library Directory 2007–2008 / managing ed. Beverly McDonough. – 60th ed. / Adresář amerických knihoven. / Medford : Information Today, 2007. – 2 sv. (xvii, 4290 s.) Kc 37.203 Kc 37.219

Biblioteka v kontexte administrativních reform : opyt reformirovanija : problemy, poisk, rešenija : motodičeskoje posobije / [po red. S. I. Samsanova]. / Knihovna v kontextu administrativních reform : zkušenosti reformace : problémy, průzkum, řešení. Metodická doporučení. / Moskva : Libereja – Bibinform, 2006. – 519 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 47) Kfe 37.244

Libraries and Librarianship in Hungary 2006 / comp. and pub. by the Ministry of Education and Culture ; the materials have been collected by the staff members of the Hungarian Library Institute. / Knihovny a knihovnictví v Maďarsku 2006. / Budapest : Ministry of Education and Culture, 2006. – 44 s. : il. Kfe 8.586/B

Automatizace knihovnické a informační činnosti

Best Practices of Academic Library Information Technology Directors : a report from Primary Research Group. / Nejlepší postupy řízení informační technologie vysokoškolské knihovny. Zpráva. / New York : Primary Research Group, 2005. – 80 s. Iea 37.193

BRADLEY, Phil : How to Use Web 2.0 in Your Library. / Jak používat web 2.0 ve tvé knihovně. / London : Facet, 2007. – xi, 212 s. : il. Ife 37.185

Information Tomorrow : reflections on technology and the future of public and academic libraries / ed. by Rachel Singer Gordon. / Informace zítřka : úvahy o technologii a budoucnosti veřejných a vysokoškolských knihoven. / Medford : Information Today, 2007. – xviii, 258 s. Iea 37.179

Architektura knihoven

Knihovna pro 21. století [videozáznam]. Brno : TVF c2001. – 1 CD-ROM – video (3x12 min.) : zvuk., barev. Aac 419/CD-ROM

The Renaissance of the Library – Adaptable Library Buildings : documentation of new library buildings in Europe / Ligue des bibliothèques européennes de recherche ; ed. by Elmar Mittler. / Renaissance knihovny – adaptace budov knihoven : dokumentace nových budov knihoven v Evropě. / Göttingen : Niedersächsische Staats- und

Universitätsbibliothek, 2004. – 367 s. : il. – (Göttinger Bibliotheksschriften ; 25) Aac 36.904

Organizace knihovních fondů

DEMIDOVA, Svetlana Jevgeňjevna : Krajevedčeskij dokument : bibliotečnaja obrabotka. / Regionální dokument : knihovnické zpracování. / Moskva : Libereja-Bibinform, 2006. – 104 s. – (Bibliotekar' i vremja ; vyp. 46) Od 8.599/B

European Cultural Heritage in the Digital Age : creation, access and preservation : papers presented on 13 November 2003 at the CERL conference hosted by the National Library of Russia, St Petersburg / ed. by David J. Shaw. / Evropské kulturní dědictví v digitálním věku : tvorba, přístup a ochrana. Materiály z konference CERL, listopad 2003, Národní knihovna Ruska, Petrohrad. / London : Consortium of European Research Libraries, 2004. – viii, 64 s. : il. – (CERL Papers ; IV) Ol 36.487

SCOTT, Mona L. : Dewey Decimal Classification : a study manual and number building guide. – 22nd ed. / Deweyho desetinné třídění. Studijní příručka a pomůcka k tvorbě číselných znaků. / Westport : Libraries Unlimited, 2005. – 348 s. Ofa 36.014

Sítě knihoven

BUTKEVIČIENE, Birute : Vilniaus universiteto biblioteka. / Univerzitní knihovna Vilnius. / Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2005. – 43 s. : il. – (Vilniaus universiteto bibliotekai ; 435) Tb 8.229/B

National Assembly Library of the Republic of Korea : a treasury of knowledge and information. / Knihovna Národního shromáždění Korejské republiky. Státní pokladna znalostí a informací. / Seoul : National Assembly Library, [2007]. – 21 s. : il. Ttd 8.572/B

National Library of South Africa [videozáznam]. / Národní knihovna Jihoafrické republiky. / [Pretoria : National Library of South Africa, 2007]. – 1 DVD-video : zvuk., barev. Taa 395/DVD

Seattle Public Library : OMA/LMN [ed.: Michael Kubo and Ramon Prat ; OMA ; LMN] / Veřejná knihovna v Seatlu. / Barcelona : Actar, 2005. – 162 s. : il., plány, fot. Tcb 36.834

VALŮŠEK, David : Od školy ke knihovně : historie budovy Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně : 1896–2006. Zlín : Krajská knihovna Františka Bartoše, 2005. – 87 s. : il., portréty, plány, faksim. – (Zlínský kraj ; sv. 11) Tec 8.213/B

Zdroje jsou dostupné v knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR

V říjnu 2007 se v Londýně konal seminář Living Library Seminar. Pojem „living library“, nejlépe přeložitelný asi jako „živá knihovna“ vychází z toho, že si uživatelé v knihovnách za určitých podmínek a na sjednanou dobu půjčují nikoliv knihy, ale lidi. Myšlenka přišla z Dánska, později se uplatnila i v Maďarsku, Norsku a Portugalsku. Rada Evropy vydala metodickou příručku nazvanou *Don't judge a book by its cover! The Living Library Organiser's Guide*. Živá knihovna je pokládána za nástroj výchovy k respektu vůči lidské důstojnosti a lidským právům, k odbourávání stereotypů a předsudků. Na semináři vystoupili zástupci některých knihoven, které mají zkušenosti s pořádáním programů na bázi živé knihovny, např. Lismore Library v australském Novém Jižním Walesu. Zkušenost mohli získat i účastníci semináře v praktické sekci, někteří jako čtenáři, někteří jako knihy. Nabízené tituly knih, tedy některé charakteristiky a příběhy půjčovaných osob, zněly Oloupený, Věřící, Čerstvý prarodič, Azylant, Člověk žijící v Nigérii, Vegetarián, Zahradník.

(<http://www.cilip.org.uk/specialinterestgroups/bysubject/communityservices/events/Living+Library+seminar.htm>; [http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/8557752F-0F77-4DC8-9492-03E41CCCA0DD/0/RedCrossYouthBelgiumLivingLibrary.ppt#258,3,Defining objectives; Public Library Journal. – Vol. 22, č. 4 \(2007\), s. 19](http://www.cilip.org.uk/NR/rdonlyres/8557752F-0F77-4DC8-9492-03E41CCCA0DD/0/RedCrossYouthBelgiumLivingLibrary.ppt#258,3,Defining%20objectives;PublicLibraryJournal.-Vol.22,č.4(2007),s.19))

Knihovna Phantastische Bibliothek v německém Wetzlaru se zaměřuje na fondy vědecko-fantastické literatury, fantasy, hororů, utopických knih, cestopisů a dobrodružné literatury, pohádek a knih o mytologii. Knihovna je také kulturním, vědeckým a vzdělávacím střediskem. V několika posledních letech se spolu s Europäisches Informationszentrum (Evropským informačním střediskem) v Hessensku podílela na projektu *Verbotene Worte* (Zakázaná slova), který vyšel z postřehu, že v různých národních kulturách vznikly pojmy i celá témata, která vyvolávají nedorozumění. V průběhu dějin dostala některá slova smysl, pro který jsou vnímána jako politicky nekorektní nebo nepřijatelná, případně jenom mají podivný nádech.

Jednotlivé kultury se v tom neshodují a vznikají tak nedorozumění a problémy při překladu a komunikaci. Impulsem k přípravě projektu bylo rozšíření výrazy do jednotlivých okruhů: Identita, domov, dějiny, tradice, patos, posvátnost, mýtus, kritika. O zařazených výrazech diskutovalo sedm párů autorů, vždy jeden Němec a jeden autor z východní Evropy (Polsko, Maďarsko, Česko, Slovensko, Bulharsko, Rumunsko, Slovinsko). Z projektu vznikla antologie textů nazvaná *Verbotene Worte*.

(BUB: *Forum Bibliothek und Information*. – č. 11/12 (2007), s. 772)

<http://www.phantastik.eu/>; http://deposit.ddb.de/ep/net/pub/28/34/66/972663428/_data_dyncl/_stand_Dezember_2006/0303/hasselt.htm; <http://www.opus-bayern.de/bibinfo/volltexte/2007/356/pdf/leipzig2007%20verbotene%20worte.pdf>; <http://www.kakanien.ac.at/mat/BTwrnsnick1.pdf>)

Projekt Lesen verbindet Generationen (Čtení spojuje generace) by měl přispět k vzájemnému porozumění mezi generacemi. Připravili ho v německém Severním Porýní – Vestfálsku. Účastníci se navzájem zvou ke společnému čtení. Jeden z nich, vyzývatel, se stává „kmotrem“. Důležité je, aby oba patřili k různým věkovým skupinám. Komotr připraví pro svého společníka úvod do tématu knihy. Po jejím přečtení spolu diskutují každý z pozice svého generačního pohledu. Projekt nejen podporuje četbu, ale umožňuje mladým a starším účastníkům, aby vzájemně lépe pochopili své názory, hodnoty a postoje. Ne všichni totiž žijí v rodinách, ve kterých je zastoupeno několik generací. V čele projektu stojí nadace *Stiftung Lesen* a zemské ministerstvo, které se zabývá otázkami generací, rodin a žen. Vydalo příručku *Lesespaß für alle: Literarische Tipps zum Projekt „Lesen verbindet Generationen“*, která přináší tipy pro semináře v rámci projektu, ale šířeji i doporučení pro četbu vůbec. Autoři projektu hledají spolupracovníky – knihovny, domovy a denní zařízení pro děti a seniory. Úkolem knihoven je projekt zpropagovat a motivovat účastníky či proškolit „kmotry“ a samozřejmě zajistit knihy ze svých fondů.

(BUB: *Forum Bibliothek und Information*. – č. 11/12 (2007), s. 775; ; <http://www.mgffi.nrw.de/>)

ZÁKLADNÍ KAMENY

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY

17. část

aneb **Národ sobě II**

text JAROSLAV CÍSAŘ ▶ foto EVA HODÍKOVÁ

KÁMEN DEVATENÁCTÝ

/ Moravská zemská knihovna v Brně

Jako jedni z prvních předávali základní kámen k nové budově Národní knihovny ČR zástupci Moravské zemské knihovny z Brna, konkrétně v osobě jejího ředitele Jaromíra Kubička. Bylo v tom mnoho symboliky. Novostavba této knihovny, jež byla dokončena již před šesti lety nákladem půl miliardy korun, je dosud největší moderní knihovnou, která se u nás od doby druhé světové války postavila. Rytina s její siluetou je vyvedena na stříbrné medaili, která zdobí darovaný kámen.

Kámen je ve srovnání s ostatními svými rozměry menší. Ovšem pro jeho popis a filozofii výběru použijme slov Jaromíra Kubička: „*V duchu tradice dovezení kamenů z významných lokalit jde o kámen z náhorní planiny u horního můstku propasti Macochy. Drahanská vysočina rodí na polích kameny, které rolníci snášejí na hromady uprostřed pole, a tak jeden z nich, z vápence, doputoval do Prahy.*“

J. Kubiček však přišel ještě s jednou zajímavou a neotřelou myšlenkou. Zacitujme ji v plném znění: „*Výzva národní knihovny na knihovnický happening, spojený s položením základního kamene na místě, kde je již její nová budova projektována, se setkala s nebyvalým ohlasem. U pánů ministrů, poslanců, senátorů, delegací knihovníků ze všech krajů... Mediálně úspěšná akce.*

Když před 140 lety probíhala aktivita Národ sobě jako hnutí ke stavbě Národního divadla, byla ustavena společnost v čele s Františkem Palackým, která napomáhala především k získání krejcarů a zlatých, dokonce zorganizovala i dvě loterie. První neúspěšnou, výsledkem druhé pak byl získání představující přes deset procent finančních nákladů na stavbu. Členský příspěvek ve společnosti – roční nebo jednorázový – znamenal stejně vysoký přínos v nákladech.

Na financování stavby nové budovy Národní knihovny ČR jsou namalovány peníze ze státního rozpočtu. Formulář ISPROFIN počítá s pozemkem, projektanty, inženýrskem, náklady generálního dodavatele... S čím však nepočítá, jsou umělecká díla. Na výzdobě Národního divadla se podíleli Mikoláš Aleš, Vojtěch Hynais, Josef Mánes, Josef Václav Myslbek, František Ženíšek a další přední umělci své doby. Pery dnešních architektů se vytvářejí pozoruhodné budovy z betonu, skla a dřeva, ale když nemají na umělecká díla, tak je do nich prostě nezakomponují. A tak se přimlouvám za ustavení Společnosti Národní knihovny ČR, která by od svých členů prostředky na umění do nové budovy získávala. Rád se stanu jejím přispívajícím členem.

Sympaticky hozená rukavice! Kdo první podpoří výzvu ředitele Jaromíra Kubička? Časopis Čtenář se ujímá role informačního panelu a prostředníka...

(Poděkování za pomoc a spolupráci i za podnětný nápad Jaromíru Kubičkovi)

Příště: Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Regionální pobočka SKIP – Jihomoravský kraj

Dostojevskij dnes: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí

(Praha, 27. listopadu 2006, Národní knihovna Česká literatura)

Sestavily Miluša Bubeníková – Marta Hrabáková – Radka Hříbková
(Publikace Slovanské knihovny; 58)

Sborník představuje příspěvky přednesené v rámci stejnojmenného semináře konaného Slovanskou knihovnou, Katedrou rusistiky a lingvodidaktiky PedF UK, Společností Dostojevského a Českou asociací rusistů dne 27. 11. 2006. V rámci akce zazněly texty věnované rodu Dostojevských, životu a dílu F. M. Dostojevského i literárněvědné analýzy některých komponent Dostojevského práce. Akce se zúčastnili významní čeští literárněvědní rusisté, vedoucí archivních sbírek Dostojevského muzea v Sankt Petěrburgu a jeden badatel z Maďarska. Texty jsou v češtině a ruštině, každý příspěvek je opatřen resumé v opačném jazyce a resumé v angličtině. Kniha najde uplatnění v odborné i studentské komunitě české, ale i ruské literárněvědné rusistiky.

- Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, 1. vydání, Praha 2007, 250 výtisků, 183 s., 80 Kč
- ISBN 978-80-7050-538-0

Bibliografija originalnych knižnych izdanij (1891–1990)

Ivan Aleksejevič Bunin

(Bibliografie Slovanské knihovny; 70)
Sestavila Jitka Křesálková

Bibliografie prací významného ruského spisovatele I. A. Bunina. Jedná se o vskutku unikátní a vyčerpávající chronologický soubor bibliografických záznamů všech Buninových knih a rozpisů jejich obsahů. Titul doplňují obsáhlé rejstříky básnických a prozaických prací I. A. Bunina, rejstřík publicistických prací, vzpomínek a publikované korespondence, rejstřík vydaných knih a rejstřík překladů. Jde o důležitý zdroj informací

pro literární vědce a historiky studující poslední období carského zřízení v Rusku a především činnost porevoluční literární emigrace. Kniha je připravena v ruštině.

- Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, 1. vydání, Praha 2007, 500 výtisků, 503 s., 130 Kč
- ISBN 978-80-7050-522-9